

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Грінченко Р.В.

(підпис)

10 травня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою Економіка підприємства та організація
підприємницької діяльності»

на тему: «Чинники та шляхи зниження витратоємності продукції
на підприємствах кабельної промисловості
(на прикладі ПАТ «Одескабель»»

Виконавець

студент факультету ЦЗВФН
Кравець Семен Дмитрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник

канд. екон. наук

(науковий ступінь, вчене звання)

Єгупов Юрій Артемович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОШУКУ РЕЗЕРВІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТОЄМНОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....	6
1.1. Сутність, види, класифікація та структура поточних витрат підприємства.....	6
1.2. Система показників витрат та витратоємності продукції підприємств кабельної галузі.....	20
1.3. Чинники, резерви та шляхи зниження витратоємності продукції на підприємствах кабельної промисловості.....	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИТРАТОЄМНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПАТ «ОДЕСКАБЕЛЬ»	36
2.1. Характеристика ПАТ «Одескабель» і аналіз показників його виробничої діяльності.....	36
2.2. Аналіз складу і структури собівартості продукції ПАТ «Одескабель».....	47
2.3. Аналіз динаміки витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель».....	56
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ ТА ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТОЄМНОСТІ ПРОДУКЦІЇ В ПАТ «ОДЕСКАБЕЛЬ».....	65
3.1. Основні напрямки зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель».....	65
3.2. Економічне обґрунтування заходів щодо зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель».....	69
Висновки.....	75
Список використаних джерел.....	79

ВСТУП

Загострення конкуренції на вітчизняних і світових ринках, постійне зростання вартості сировини та енергоресурсів ставлять перед підприємствами вимоги щодо зниження витратоємності продукції. Останнє відноситься до складу найважливіших чинників забезпечення конкурентоспроможності та стійкості підприємств на цільових ринках.

В умовах зростаючої конкуренції на ринку та обмежених ресурсів зниження витратоємності продукції дозволяє збільшити її маржинальність, що є дієвим напрямком забезпечення безбитковості та надійності операційної діяльності підприємства. Крім цього, зниження витратоємності продукції зазвичай призводить до зменшення споживання енергії та сировини, а це, в свою чергу, сприяє зменшенню викидів та негативного впливу на довкілля. Поєднання економічних вигід із збереженням ресурсів стає ключовим аспектом стратегій сталого розвитку.

Проблема зниження витратоємності продукції є надзвичайно актуальною для підприємств, що виробляють матеріаломістку та енергоємну продукцію, до складу яких відносяться підприємства кабельної промисловості. Кабельна продукція вимагає великих обсягів сировини, в першу чергу, металевих матеріалів і пластику. Крім цього, виробництво кабельної продукції споживає значних обсягів енергії, особливо під час плавлення металу та формування пластикових компонентів.

Зростання цін на сировину, паливо і енергію, з якими в останні роки стикаються підприємства кабельної галузі, суттєве актуалізує проблему пошуку резервів зниження витратоємності продукції на даних підприємствах.

Процес пошуку резервів зниження витратоємності продукції об'єднує у собі практично всі аспекти виробничо-господарської діяльності підприємства: від оптимізації використання матеріальних і паливо-енергетичних ресурсів до вдосконалення методів управління.

Таким чином, дослідження проблеми зниження витратоємності продукції

на підприємствах кабельної промисловості має науковий інтерес та практичну значимість, що і визначило вибір теми даної кваліфікаційної роботи.

Метою роботи є дослідження внутрішньовиробничих резервів зниження витратоємності продукції на підприємствах кабельної промисловості на прикладі відомого в даній галузі підприємства ПАТ «Одескабель».

Об'єктом дослідження є зовнішні та внутрішні чинники і умови формування поточних витрат на підприємствах кабельної промисловості.

Предметом дослідження є внутрішньовиробничі резерви, напрямки та шляхи зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель».

Практичне значення роботи полягає в формуванні низки заходів щодо зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель» і економічному обґрунтуванні доцільності їх практичного впровадження.

В першому розділі розглянуті теоретико-методичні аспекти пошуку резервів зниження витратоємності продукції на підприємствах кабельної галузі. Зокрема, досліджена сутність, види, класифікація та структура поточних витрат підприємства. Розглянуто склад показників витрат та витратоємності продукції підприємств кабельної галузі. Окремий підрозділ присвячений розгляду чинників, напрямків та шляхів зниження витратоємності продукції на підприємствах кабельної промисловості.

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячений аналізу витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель». В цьому розділі досліджена динаміка показників виробничо-господарської діяльності підприємства, здійснений аналіз його фінансового стану з 2018 р. по 2022 рік. Проаналізовано склад і структура операційних витрат за економічними елементами й повна собівартість реалізованої продукції, співвідношення окремих статей накладних витрат. Особливе місце в другому розділі роботи надано аналізу динаміці показників витратоємності продукції за період з 2016 р. по 2022 рік. Це дозволило оцінити гостроту проблеми зниження зазначених показників в ПАТ «Одескабель».

В третьому розділі представлені авторські пропозиції та рекомендації стосовно мобілізації виявлених на підприємстві резервів зниження витратоемності продукції, які підкріплені техніко-економічними розрахунками ефективності їх практичного впровадження.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 48 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки. Робота містить 20 таблиць та 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОШУКУ РЕЗЕРВІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТОЄМНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

1.1. Сутність, види, класифікація та структура поточних витрат підприємства

Ефективне управління витратами - це не просто економія, а комплексна система, спрямована на максимізацію економічного результату підприємства. Цей динамічний процес охоплює всі аспекти діяльності підприємства: визначення оптимального рівня витрат, їх структури та динаміки; ретельне вивчення причин виникнення витрат, їх обґрунтованості та ефективності; створення системи стимулів для економії ресурсів та раціонального використання на всіх рівнях; пошук та впровадження нових методів та технологій, що дозволяють знизити витрати без шкоди для якості та конкурентоспроможності.

Важливо розуміти, що управління витратами не є самоціллю. Це лише інструмент, який використовується для досягнення стратегічних цілей підприємства, таких як: збільшення прибутку, підвищення конкурентоспроможності, зростання ринкової частки та забезпечення стійкого розвитку. Таким чином, ефективне управління витратами стає ключовим фактором успіху будь-якого підприємства в сучасному динамічному середовищі. Сучасний стан підприємницької діяльності оцінюється за ефективністю, психологічними аспектами та роллю працівників у бізнес-процесах, а також за ступенем використання досягнень науки та техніки. Для досягнення запланованої ефективності при обмежених ресурсах важливо постійно порівнювати витрати і результати. Вплив інфляції посилює цю проблему, особливо при порівнянні виробничих витрат з майбутніми витратами, на які впливає зовнішнє середовище. Крім того, адміністрація, керуючи витратами і доходами, вивчає ефективність роботи кожного підрозділу та отримані результати від виробництва кожного виду послуг.

В умовах постійного зростання цін та тарифів на різні види ресурсів важливо розуміти, що лише правильне та обдумане витрачання коштів на всіх етапах виробничого процесу дозволяє досягти підвищення економічної ефективності підприємства.

Економічна сутність витрат полягає в тому, що вони відображають втрату економічних ресурсів, таких як гроші, час, праця, матеріали та інші активи, які підприємство несе для здійснення своєї діяльності чи досягнення певних цілей. Витрати є необхідною частиною будь-якої економічної системи, оскільки вони виникають у зв'язку з виробництвом товарів і послуг, обігом грошей та обміном ресурсами. Витрати визначають вартість ресурсів, які використовуються в процесі виробництва або надання послуг (витрати на працю, сировинні матеріали, енергію, обладнання та інші ресурси). Витрати впливають на формування цін на товари і послуги.

Виробничі витрати включаються в обчислення собівартості продукції, яка впливає на визначення цін на ринку. Витрати допомагають визначити, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для досягнення мети. Рентабельність вимірюється в контексті того, наскільки ефективно витрати перетворюються на прибуток.

Витрати виступають важливим фактором при управлінні підприємством. Розуміння витрат дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації виробничих процесів, вибору постачальників, управління персоналом і т. д.

Літературні джерела та законодавчі акти по-різному розглядають трактування категорії «витрати», вказуючи на відсутність єдиного визначення серед науковців. Для загального розуміння сутності терміну «витрати», його потрібно розглядати з ресурсе-виробничого, фінансово-грошового, економічного, бухгалтерського, управлінського, маркетингового та нормативно-правового підходів. При використанні окремого підходу до трактування поняття «витрати» спостерігається певна розбіжність, але всі вони мають спільний компонент.

Головними правовими актами та нормативно-правовими документами в Україні, які розглядають склад витрат і визначають собівартість продукції, є: Податковий кодекс України [4].

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (П(С)БО 16 «Витрати») [3].

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2) «Запаси» № 921-021 від 01.01.2012 р. [3].

4. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності, затверджені Наказом Міністерства економіки України № 226 від 02.03.2010 р. [2].

Термін «витрати» вживається у наукових дослідженнях з економіки, обліку, аудиту, а також у чинному законодавстві та численних нормативних документах. У таблиці 1.1 розглянуто поняття «витрати» у різних аспектах діяльності підприємств. Визнана залежність класифікації витрат від мети управління отримала визнання від усіх науковців, що вивчають це питання, вважають, що бухгалтерський облік накопичує інформацію про три основні категорії витрат: матеріали, робочу силу і накладні витрати, а потім узагальнені витрати розподіляються для різних цілей:

1. Калькулювання собівартості продукції.
2. Планування та управлінське прийняття рішень.
3. Здійснення контролю та регулювання.

Додатково, у кожному з цих напрямів витрати деталізуються відповідно до мети управління. Згідно з іншими іноземними авторами [44], основою класифікації витрат має бути принцип «різні напрями класифікації - для здійснення різних функцій управління». Це пояснюється тим, що різні галузі діяльності підприємства використовують різні види класифікації витрат [11].

Вивчення поведінки витрат на підприємстві свідчить, що більшість з них мають неоднозначний характер, і їх поділ на окремі групи є умовним. Деякі витрати можуть бути прямо пов'язані з виробництвом, інші - ні. Деякі можуть

бути важливими для одного типу рішень і не мати значення для іншого. Крім того, виділені авторами групи витрат різняться, і не існує чіткого групування витрат: конкретні види витрат включаються до різних напрямів.

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «витрати» у різних джерелах

Джерело	Тлумачення поняття «витрати»
Економічний словник	Витрати підприємства формуються в процесі вико(ристання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають різну цільову спрямованість, але найбільш загальним і принциповим є поділ їх на операційні, фінансові, інвестиційні та надзвичайні витрати. Витрати підприємства визначаються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток) [23].
Підручник з «Економіки підприємства»	витрати утворюються в процесі формування та використання ресурсів для досягнення певної мети. Вони мають різне спрямування, але найбільш загальним і принциповим є поділ їх на інвестиційні та поточні (операційні), пов'язані з безпосереднім виконанням підприємством своєї основної функції – виготовлення продукції (надання послуг) [40].
Бухгалтерський облік: П(С)БО 16 «Витрати»	витрати відображаються в бухгалтерському обліку одночасно зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань. Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [3].
П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати»	це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [3].
Податковий облік	це сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником) [4].

Складено за [4,3,23,40].

Вивчення споживчої динаміки витрат на підприємстві підтверджує, що більшість з них є неоднозначними за своєю природою, і їх класифікація на окремі групи є відносно умовною. Одні витрати можна прямо відносити на продукцію, інші – ні. Окремі витрати впливають на прийняття певних рішень і не мають значення для інших. Витрати, які відносяться різними авторами до аналогічних напрямів класифікації витрат, відрізняються. Також немає однозначного групування витрат: певні види витрат розглядаються у різних напрямках.

Обґрунтована система класифікації витрат є важливою для ефективного управління фінансовими ресурсами та контролю над витратами на підприємстві. Така класифікація дозволяє здійснювати планування, моніторинг та регулювання витрат, сприяючи оптимальному управлінню діяльністю підприємства. У табл. 1.2 узагальнена класифікація витрат за класифікаційними ознаками. Розглянемо основні види витрат підприємства більш детально.

За економічним змістом витрати розглядають як витрати живої та витрати уречевленої праці. Ця концепція базується на поділі між різними видами праці, які витрачаються на виробництво товарів та послуг. Витрати живої праці – це витрати, пов'язані з працею людей, які використовують свої фізичні та інтелектуальні здібності для виробництва товарів та послуг. Вони включають у себе оплату праці працівників, а також витрати, пов'язані з навчанням, розвитком та здоров'ям працівників. Витрати уречевленої праці - це витрати, пов'язані з використанням виробничих засобів, таких як обладнання, машини, сировина тощо, які були вироблені раніше працею людей. Вони включають у себе вартість машин, обладнання, матеріалів та інших ресурсів, необхідних для виробництва товарів.

Найбільший відсоток усіх витрат належить до операційних (поточних) витрат на підприємстві. З точки зору їхнього походження, ці витрати можна розподілити на такі категорії:

- витрати на виробництво;

- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати.

Таблиця 1.2

Класифікація витрат підприємства

№	Класифікаційні ознаки	Види витрат
1.	За сферою виникнення	- виробничі; - невиробничі.
2.	За видами діяльності	- операційної діяльності; - інвестиційної діяльності; - фінансової діяльності.
3.	За видами витрат	- елементи затрат; - статті калькуляції.
4.	За ступенем однорідності	- одноелементні; - комплексні.
5.	За порядком віднесення на період визначення прибутку	- на продукт; - на період.
6.	За часом віднесення	- поточні; - майбутніх періодів; - майбутні.
7.	За способом включення до собівартості	- прямі; - непрямі;
8.	За відношенням до господарського процесу	- основні; - накладні.
9.	Залежно від прийняття рішень	- релевантні; - нерелевантні.
10.	Залежно від взаємозв'язку з обсягом виробництва	- постійні; - змінні.
11.	За можливістю контролю	- контрольовані; - неконтрольовані.
12.	За місцем виникнення і центрами відповідальності	- у структурному підрозділі; - поза структурним підрозділом.
13.	За доцільністю	- продуктивні; - непродуктивні.
14.	За календарним періодом	- поточні; - одноразові.
15.	За строком планування	- короткострокові; - середньострокові; - довгострокові.
16.	В залежності від потужності	- обов'язкові; - дискреційні.

Складено за даними [17,25,26].

Витрати на виробництво включають у себе різноманітні витрати, які пов'язані із створенням та виготовленням товарів або наданням послуг. Ці витрати можна розділити на дві основні категорії: *прямі та непрямі* витрати.

Прямі витрати на виробництво – це витрати на основні матеріали, які використовуються у виробництві; зарплата та витрати, пов'язані з прямою участю працівників у виробничому процесі; витрати на електроенергію, воду та інші комунальні послуги, які споживаються в процесі виробництва. *Непрямі витрати* на виробництво включають в себе витрати на зменшення вартості обладнання, яке використовується у виробництві; витрати на управління і координацію виробничих процесів; витрати на утримання виробничих приміщень (оренда, обслуговування та утримання виробничих приміщень). Ці витрати визначають вартість виробництва та мають важливе значення для обчислення собівартості товарів чи послуг.

Витрати на виробництво - це сукупність витрат, пов'язаних із створенням та виготовленням товарів чи наданням послуг. Ці витрати включають у себе різні елементи, такі як сировинні матеріали, працю виробничого персоналу, витрати на обладнання та енергію, амортизацію, а також інші витрати, пов'язані з виробництвом товарів або послуг. Витрати на виробництво є ключовим елементом для обчислення собівартості продукції та визначення ефективності виробничих процесів.

Адміністративні витрати - це витрати, пов'язані з управлінням та адмініструванням підприємства в цілому, а не безпосередньо з виробництвом товарів чи послуг. Ці витрати включають в себе різноманітні витрати, пов'язані з офісним управлінням і загальним функціонуванням підприємства. До адміністративних витрат можуть входити витрати: на оплату праці працівників, які виконують адміністративні функції, такі як керівництво, управління кадрами, фінансове управління тощо; на оренду офісного простору та його утримання, включаючи комунальні послуги, прибирання, охорону тощо; на придбання та утримання комп'ютерів, принтерів, програмного забезпечення та інших технічних засобів для потреб адміністративної діяльності; витрати на телефонію, інтернет, поштові послуги та інші засоби зв'язку; пов'язані з проведенням нарад, тренінгів, конференцій, а також консультації з питань управління. Ці витрати не

прямо включаються у виробництво конкретного товару чи послуги, але вони необхідні для забезпечення ефективності та нормального функціонування всього підприємства.

Витрати на збут - це витрати, які пов'язані з продажем та рекламою продукції чи послуг для привертання клієнтів і підтримання взаємовідносин з ними. Ці витрати не є прямими витратами на виробництво, але вони необхідні для ефективного розповсюдження продукції та забезпечення успішних продажів. До витрат на збут можуть входити витрати: на рекламні кампанії, включаючи рекламу в ЗМІ, інтернеті, наради та події для просування продукції; на управління запасами, логістику, розсилку товарів, обслуговування клієнтів та інші витрати, пов'язані з процесом збуту; на розробку та виробництво упаковки продукції, що може включати коробки, етикетки, пакети тощо; на винагороди продавцям, агентам чи партнерам за успішні продажі; на обслуговування клієнтів, гарантійне обслуговування та інші послуги, що сприяють задоволенню клієнтів. Ці витрати спрямовані на підтримку і розвиток ринкових позицій продукції або послуги та забезпечення їх успішного впровадження на ринок.

Інші операційні витрати - це різноманітні витрати, які не включаються в категорії виробництва, адміністрування чи збуту, але все ще становлять частину загальної вартості операцій підприємства. Ці витрати включають витрати: на створення нових продуктів, технологій чи вдосконалення існуючих; на ремонт, технічне обслуговування та інші витрати, пов'язані з утриманням та функціонуванням обладнання; на тренінги, семінари, навчання персоналу для підвищення кваліфікації; на програмне забезпечення, обслуговування інформаційних систем, апгрейд комп'ютерного обладнання тощо; на страхування майна, відповідальності підприємства та інші види страхування; на отримання та утримання ліцензій, патентів та інших прав на інтелектуальну власність. Ці витрати можуть різнитися від компанії до компанії залежно від їхньої специфіки та галузі діяльності. Вони важливі для забезпечення нормального функціонування підприємства та його розвитку.

В управлінському обліку витрати визначаються та класифікуються з метою забезпечення ефективного управління підприємством та його розвитком. Управлінський облік допомагає приймати стратегічні рішення, планувати ресурси, визначати цінову політику та забезпечувати контроль за фінансовою ефективністю підприємства. Витрати підприємства формуються відповідно до видів діяльності і можуть бути розділені на операційні (поточні), фінансові, інвестиційні та непередбачувані (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація витрат за видами діяльності

Вид діяльності			Групи витрат
Звичайна діяльність	Операційна діяльність	Витрати, які включаються у собівартість	Собівартість реалізованої готової продукції
			Собівартість реалізованих товарів
			Собівартість реалізованих робіт, послуг
			Страхові виплати
		Витрати, які не включаються у собівартість	Загальновиробничі витрати
			Адміністративні витрати
			Витрати на збут
			Інші операційні витрати
	Фінансова діяльність	Відсотки за кредит	
		Інші фінансові витрати	
	Інвестиційна діяльність	Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства	
		Втрати від спільної діяльності	
		Втрати від інвестицій в дочірні підприємства	
	Інша діяльність	Витрати, що не мають відношення до одного вищезначених видів діяльності	
Податок на прибуток	Податок на прибуток від звичайної діяльності		
	Податок на прибуток від надзвичайної діяльності		
Надзвичайна діяльність	Втрати від стихійного лиха		
	Втрати від техногенних катастроф		
	Інші надзвичайні витрати		

Джерело [15].

Операційні (поточні) витрати представляють собою витрати, пов'язані з повсякденною операційною діяльністю підприємства. Ці витрати виникають в процесі виробництва товарів або надання послуг, щоденного управління та забезпечення нормального функціонування бізнесу. Серед операційних витрат можуть бути включені витрати на оплату праці, сировину, матеріали, енергію,

оренду, транспорт, рекламу та інші витрати, пов'язані з основною діяльністю підприємства. Ці витрати становлять основну частину загальних витрат підприємства.

Поточні витрати підприємства, які визначені в грошовому вираженні, складають собівартість продукції. Собівартість продукції є важливим показником, що відображає результати господарської діяльності та служить інструментом для оцінки техніко-економічного рівня виробництва і управління працею. Вона слугує вихідною точкою для ціноутворення, а також має прямий вплив на прибуток, рентабельність та структуру основних бюджетів підприємства.

Фінансові витрати представляють собою витрати, пов'язані з управлінням фінансами та залученням капіталу для функціонування підприємства. Ці витрати виникають внаслідок використання різних джерел фінансування, таких як банківські позики, облігації, акції та інші фінансові інструменти. Фінансові витрати можуть включати відсоткові платежі за кредитами та позиками, дивіденди для акціонерів, комісії за фінансові послуги, амортизацію фінансових активів та інші витрати, пов'язані з управлінням капіталом та фінансовими операціями. Ці витрати є важливою складовою фінансового управління підприємством і впливають на його прибутковість та фінансовий стан.

Інвестиційні витрати – це витрати, пов'язані з придбанням, розвитком та покращенням довгострокових активів підприємства з метою збільшення його продуктивності, конкурентоспроможності та створення вартості в майбутньому. Ці витрати включають в себе придбання нового обладнання, введення нових технологій, розробку нових продуктів, здійснення досліджень та розвитку, а також будівництво нових споруд. Інвестиційні витрати направлені на створення додаткових можливостей для підприємства та розвиток його потенціалу. Ці витрати важливі для довгострокового зростання та розвитку підприємства, але їх відшкодування може займати тривалий період часу.

Непередбачувані витрати - це витрати, які підприємство не може

передбачити чи точно оцінити на плановому етапі. Це можуть бути витрати, спричинені неочікуваними подіями, такими як природні катастрофи, економічні кризи, технічні збої, зміни в законодавстві або інші непередбачені обставини. Ці витрати можуть виникнути внаслідок потреби в ремонті або заміні обладнання, втрати природних ресурсів, витрат на відновлення після аварій чи інших негативних подій. Непередбачувані витрати є важливою частиною фінансового планування та ризик-менеджменту, оскільки вони можуть впливати на фінансовий стан підприємства і його здатність до адаптації до змін.

В управлінському обліку витрати розглядаються як інструмент для досягнення стратегічних цілей підприємства та забезпечення його стійкості та конкурентоспроможності на ринку.

Класифікація витрат на *виробничі та невиробничі* (див. табл. 1.2) є однією з основних і широко використовується в бухгалтерському обліку та фінансовому управлінні. Основна відмінність між ними полягає у їхньому призначенні та пов'язаності з процесом виробництва. До *виробничих витрат* відносяться витрати: на закупівлю сировини, компонентів або матеріалів, які використовуються в процесі виробництва; на заробітну плату безпосередньо виробничого персоналу, який безпосередньо бере участь у виготовленні товарів чи послуг; на зменшення вартості обладнання, яке використовується в процесі виробництва, протягом його експлуатаційного періоду; на електроенергію та інші комунальні послуги виробництва.

Невиробничі витрати – це витрати, пов'язані з: управлінням та адмініструванням організації, такі як заробітна плата адміністративного персоналу, витрати на офісне устаткування, послуги та інше; продажем та маркетингом продукції або послуг (витрати на рекламу, упаковку, обслуговування клієнтів та ін.); управлінням фінансами, такі як відсотки за кредитами, банківські витрати, оплата фінансових консультантів та ін.

Ця класифікація допомагає організаціям розрізняти витрати, які безпосередньо пов'язані з виробництвом товарів чи послуг, від тих, які пов'язані

з управлінням та адмініструванням підприємства. Такий розподіл є важливим для ефективного фінансового управління і контролю витрат.

За включенням до собівартості витрати поділяються на ті, *що включаються до собівартості*: прямо пов'язані з виробництвом конкретного товару чи послуги. Сюди входять витрати на сировину та матеріали, працю виробничого персоналу, амортизацію обладнання та інші прямі витрати, які можна присвоїти конкретному виробу. А *витрати, що не включаються до собівартості* - це витрати, які не можуть бути безпосередньо віднесені до виробництва конкретного товару чи послуги. Сюди входять адміністративні витрати, витрати на маркетинг, обслуговування клієнтів, витрати на дослідження та розробку, а також інші операційні витрати, які стосуються загального управління підприємством.

Щодо обсягів виробництва витрати поділяються на *постійні та змінні*. *Постійні витрати* залишаються сталими незалежно від обсягу виробництва чи обсягу послуг. При зміні обсягу виробництва чи послуг ці витрати залишаються незмінними. Наприклад, аренда приміщення, заробітна плата адміністративного персоналу, страхові внески та інші витрати, що не змінюються пропорційно обсягу виробництва.

При цьому, *змінні витрати* змінюються пропорційно до зміни обсягу виробництва чи послуг. Іншими словами, ці витрати збільшуються або зменшуються разом із збільшенням чи зменшенням обсягу виробництва. Наприклад, сировинні матеріали, пряма праця та інші витрати, які напряду пов'язані із здійсненням виробництва або наданням послуг.

Цей поділ допомагає організаціям легше аналізувати і контролювати витрати у залежності від їхньої змінності від обсягу виробництва чи послуг. У рамках системи управління витратами виокремлюються певні аспекти, які представлені на рис. 1.1.

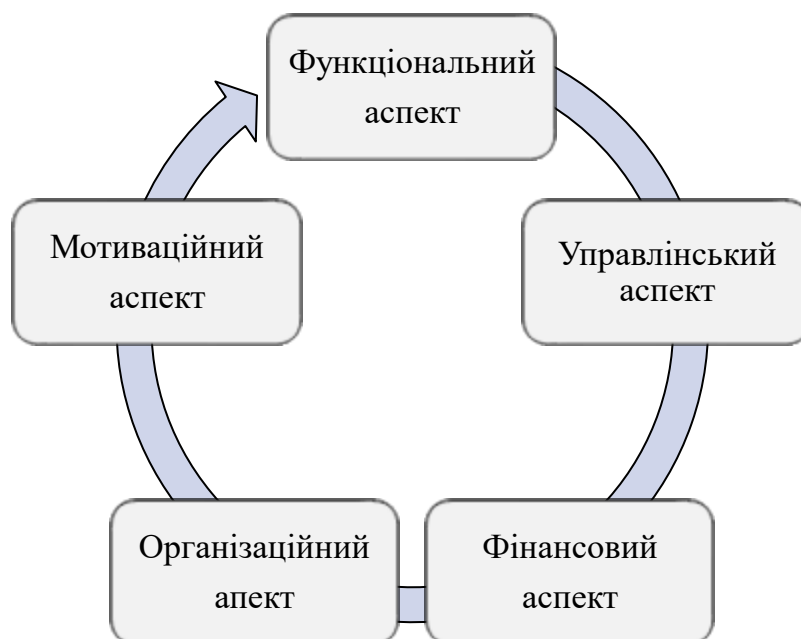

Рис.1.1. Види аспектів, які виокремлюють в системі управління витратами
Складено за даними [30,48].

Функціональний аспект виступає як первинний. У межах цілого циклу управління витратами його сутність визначається функціональними підсистемами. Непростим завданням є визначення витрат при плануванні діяльності підприємства. Ключовим фактором у вирішенні цього завдання є формування на підприємстві системи нормативів витрачання всіх ресурсів, включаючи основні, допоміжні, матеріали, енергію, працю і таке інше.

Управлінський аспект пов'язаний із плануванням, обліком та регулюванням витрат у господарській діяльності підприємства, і його зміст є конфіденційним.

Фінансовий аспект враховує зовнішні впливи на підприємство від державних установ, банків та акціонерів, хоча інформація з цього аспекту може бути корисною для керівного персоналу. Таким чином, зміст економічного аспекту управління витратами є відкритим і доступним для громадськості.

Організаційний аспект управління витратами передбачає формування витрат і призначення відповідальних центрів, а також створення ієрархічних систем з лінійними та функціональними зв'язками між працівниками.

Мотиваційний аспект полягає у стимулюванні працівників до дотримання запланованих норм витрат та раціонального їх використання, розгляд різних варіантів шляхів зниження витрат та завчасне перестраховування від небажаних подій або завищеного їх рівня на етапі планування.

Управління витратами дозволяє досліджувати та аналізувати структуру витрат, а саме взаємозв'язки за певними ознаками. *Структура витрат* визначає співвідношення між різними категоріями витрат. З практичної точки зору основні аспекти структури витрат:

- видова (елементна) структура дозволяє оцінити виробництво за витратами ресурсів, такими як матеріали, капітал, праця (наприклад, характеризується як матеріаломістке, капіталомістке, трудомістке виробництво);
- порівняння прямих та непрямих витрат вказує на рівень та складність калькуляції;
- порівняння постійних та змінних витрат вказує на частку сукупних витрат, що йдуть на утримання виробничого потенціалу в готовності, а також на реакцію прибутку на зміни обсягу виробництва і продажів;

Пропорційність постійних витрат у вартості загальних витрат визначає ефективність виробництва, його беззбитковість та вплив на прибуток внаслідок зміни обсягу виробництва та продажу продукції.

Структура витрат, розглянута за цими критеріями, залежить від різних чинників, таких як особливості галузі, розмаїття асортименту продукції, складність виробництва і ін.

Наголошується, що сумарні операційні витрати протягом певного періоду і собівартість виробленої продукції за цей період, як правило, не збігаються через фактори, такі як зміни залишків незавершеного виробництва, майбутні витрати та різні методи розрахунку собівартості.

1.2. Система показників витрат та витратоємності продукції підприємств кабельної галузі

Основний підхід до визначення ефективності діяльності підприємства полягає в оцінці співвідношення між досягнутим економічним ефектом та затратами ресурсів, що витрачені для його отримання [5].

$$E = \frac{E_{\phi}}{B} \quad (1.1)$$

де E – ефективність функціонування підприємства; E_{ϕ} – економічний результат, який підприємство досягло протягом конкретного проміжку часу, грн.; B – витрати для досягнення результату протягом конкретного проміжку часу.

Ефективність діяльності підприємства і витрати тісно пов'язані, оскільки ефективне управління витратами може визначати успішність підприємства, яке:

- систематично аналізує та контролює всі види витрат, включаючи операційні, адміністративні та інші;
- уникає перевитрат на утримання надмірних запасів і забезпечує постачання необхідних матеріалів;
- ефективно організовує виробництво і використання робочого часу з метою зменшення виробничих витрати;
- ефективно управляє ланцюгом постачання та прагне знизити витрати на закупівлю сировини та компонентів;
- забезпечує своєчасну поставку сировини та матеріалів та зменшує витрати на утримання запасів і поліпшує загальну ефективність виробничих процесів;
- скорочує витрати на енергію через використання ефективних технологій;
- забезпечує ефективність рекламних та маркетингових витрат шляхом аналізу ефективності кампаній;
- впроваджує інновації та новітні технології для покращення ефективності робочих процесів з метою скорочення загальних витрат.

Збалансоване управління витратами допомагає підприємству досягати своїх цілей та залишатися конкурентоспроможними на ринку.

Оцінювання відносного рівня витрат підприємства в основному здійснюється порівнянням витрат, які призвели до певних доходів, з самою величиною цих доходів.

Слід відзначити, що перелік показників для оцінювання відносного рівня витрат підприємств є досить широким. Це дає можливість групувати ці показники за різними критеріями, що відображено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Групування показників оцінювання відносного
рівня витрат підприємств

Ознаки групування	Групи показників
1. За конструкцією аналітичного виразу показника	1.1. Показники співвідношення між витратами та доходами 1.2. Показники співвідношення між приростами витрат та доходів 1.3. Показники співвідношення між різними видами витрат
2. За метою, з якою застосовуються показники	2.1. Показники, за допомогою яких здійснюється узагальнююча оцінка та нормування рівня витрат 2.2. Показники, за допомогою яких здійснюється оцінювання резервів зниження витрат та аналізування динаміки використання цих резервів 2.3. Показники, за допомогою яких ідентифікуються тенденції зміни фінансових результатів підприємства 2.4. Показники, за допомогою яких оцінюється рівень використання окремих видів понесених підприємством витрат та аналізується динаміка цього рівня 2.5. Показники, за допомогою яких ухвалюються рішення про склад та структуру виробничої програми підприємства
3. За ступенем узагальненості стосовно досліджуваного асортименту та номенклатури продукції підприємства	3.1. Показники відносного рівня витрат за окремим видом продукції підприємства 3.2. Показники відносного рівня витрат за групою видів продукції підприємства 3.3. Показники відносного рівня витрат за усією сукупністю видів продукції підприємства

4. За характером витрат підприємств	4.1. Показники відносного рівня фізичних витрат ресурсів підприємства 4.2. Показники відносного рівня грошових витрат підприємства на придбання, утримання та експлуатацію ресурсів
5. За спрямованістю витрат підприємства	5.1. Показники відносного рівня витрат на виробництво продукції 5.2. Показники відносного рівня витрат на реалізацію продукції 5.3. Показники сукупних витрат підприємства на здійснення ним операційної діяльності 5.4. Показники відносного рівня фінансових витрат підприємства 5.5. Показники відносного рівня інвестиційних витрат підприємства
6. За часовими проміжками, які розглядаються	6.1. Статичні показники (обчислюються за даними одного часового проміжку) 6.2. Динамічні показники (обчислюються за даними відразу декількох часових проміжків)
7. За характером інформації, яку використовують при розрахунку	7.1. Показники, які базуються на застосуванні інформації лише про внутрішнє середовище підприємства; 7.2. Показники, які базуються на інформації як про внутрішнє, так і про зовнішнє середовище підприємства

Джерело [20.]

Однак, з погляду конструкції аналітичного виразу для оцінки відносного рівня витрат підприємства ці показники можна розділити на три групи: показники, які відображають співвідношення між витратами та доходами; показники, що характеризують співвідношення між зростанням витрат та доходами; показники, які відображають співвідношення між різними видами витрат. Перші та треті показники відносяться до статичних індикаторів, що розраховуються за певний період часу, тоді як друга група включає динамічні індикатори, що враховують дані про доходи і витрати принаймні за два періоди [20].

Враховуючи мету, основні завдання та наявну інформаційну базу, можна визначити ключові етапи планування економічного аналізу витрат підприємства (рис. 1.2).

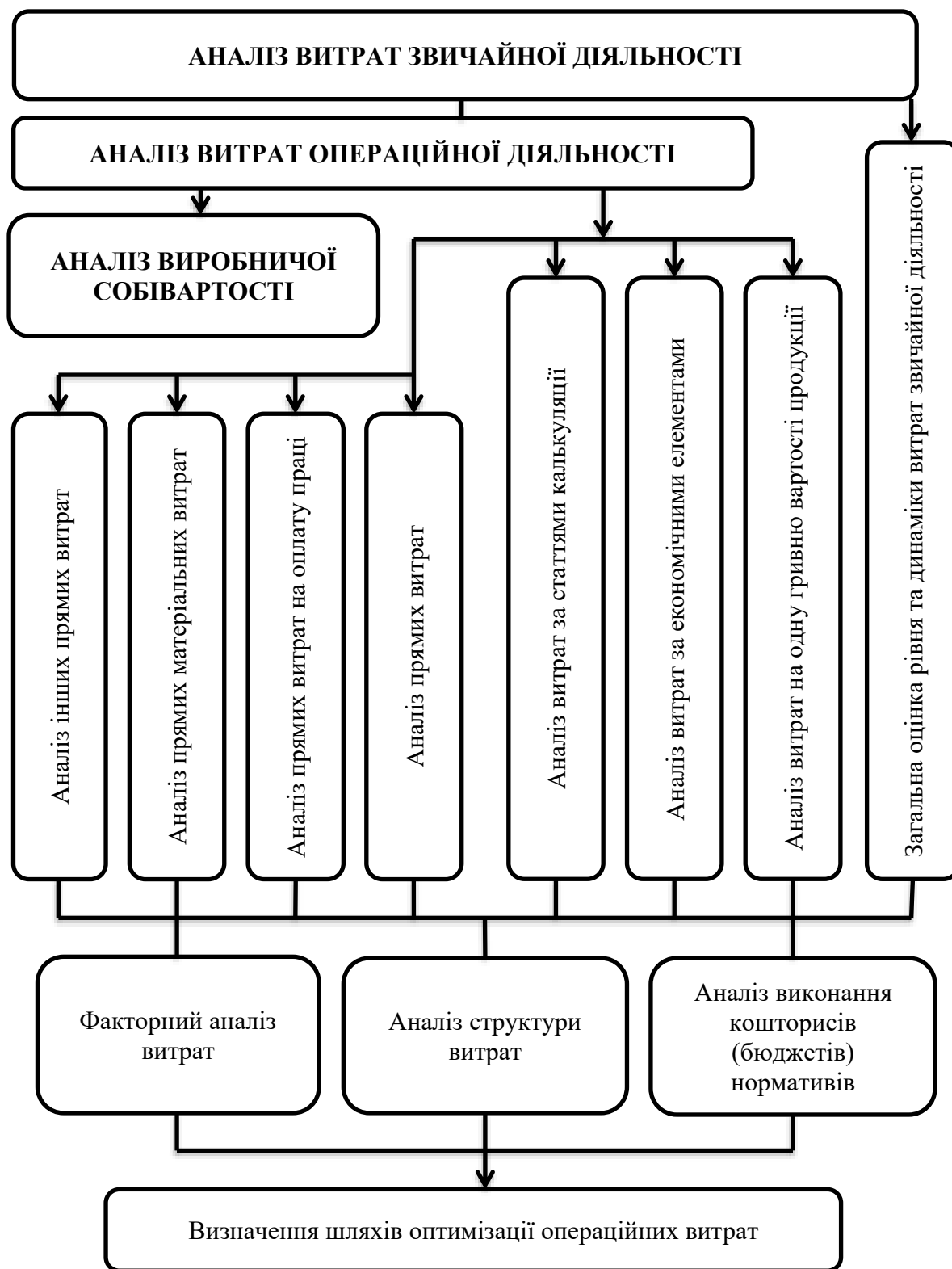

Рис. 1.2. Схема методики аналізу витрат підприємства
Джерело [15].

В таблиці 1.5 представлені показники ефективності витрат операційної діяльності, які допомагають підприємствам оцінювати ефективність управління витратами.

Таблиця 1.5

Показники ефективності витрат операційної діяльності

Показник	Розрахункова формула
Розрахунок на основі валового і операційного прибутку	
Рентабельність реалізованої продукції	$ВП / C_v$
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	$C_v / ВП$
Рентабельність операційних витрат	$ОП / C_v + АВ + ВЗ$
Коефіцієнт окупності операційних витрат	$C_v + АВ + ВЗ / ОП$
Рентабельність адміністративних витрат	$ОП / АВ$
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	$АВ / ОП$
Рентабельність витрат на збут	$ОП / ВЗ$
Коефіцієнт окупності витрат на збут	$ВЗ / ОП$
Розрахунок на основі чистого прибутку	
Рентабельність змінних витрат	$ЧП + C_v$
Коефіцієнт окупності змінних витрат	$C_v / ЧП$
Рентабельність постійних витрат	$ЧП / АВ + ВЗ$
Коефіцієнт окупності постійних витрат	$АВ + ВЗ / ЧП$
Рентабельність адміністративних витрат	$ЧП / АВ$
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	$АВ / ЧП$
Рентабельність витрат на збут	$ЧП / ВЗ$
Коефіцієнт окупності витрат на збут	$ВЗ / ЧП$
Рентабельність операційних витрат	$ЧП / C_v + АВ + ВЗ$
Коефіцієнт окупності операційних витрат	$C_v + АВ + ВЗ / ЧП$

Джерело [11].

Умовні позначення:

ВП - валовий прибуток,

C_v – собівартість реалізованої продукції,

АВ – адміністративні витрати,

ВЗ – витрати на збут,

ОП – прибуток від операційної діяльності,

ЧП – чистий прибуток

Головними джерелами даних для проведення економічного аналізу вартості виробництва є:

1. Інформація, отримана з бухгалтерського обліку, включаючи первинні документи, обороти та залишки на рахунках, а також облікові регістри.

2. Норми та стандарти для матеріальних витрат, витрат на оплату праці, послуг сторонніх організацій, засобів праці, нематеріальних активів, а також калькуляції та кошториси витрат на виробництво, конструкторська та технологічна документація тощо.

3. Фінансова звітність, зокрема форми №1 «Баланс», №2 «Звіт про фінансові результати», №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

4. Статистична звітність, включаючи форму № 1-ПВ «Звіт з праці».

5. Бізнес-план підприємства.

6. Інформація з юридичної, податкової та фінансової сфер.

Для ефективного управління вартістю виробництва необхідно впроваджувати систему показників, які відображають рівень і зміни в собівартості.

Раніше використовувалася система узагальнюючих показників для планування і оцінки собівартості продукції, і вона залишається актуальною й нині. Основні показники цієї системи, такі як собівартість одиниці продукції, загальна собівартість та витрати на карбованець продукції, використовуються як узагальнюючі і залишаються важливими.

Собівартість одиниці продукції в натуральних одиницях виміру визначається шляхом розподілу витрат на виробництво, які включаються в собівартість продукції, за різними видами (групами) однорідних виробів чи продукції. Ця розподільна система може охоплювати наприклад собівартість одного кіловат-години електроенергії чи собівартість однієї тонни умовного палива

Собівартість всієї продукції на підприємстві представляє собою загальну вартість всіх видів товарів, робіт і послуг, що входять в обсяг випущеної (проданої) продукції. Цей показник універсальний, оскільки його розраховують незалежно від типу виробництва та характеру виробленої продукції.

Собівартість, як окремої одиниці та загальної вартості виробництва, може варіюватися в залежності від етапів формування у виробничому процесі. Існує

кілька різних рівнів собівартості, таких як операційна, цехова, виробнича і повна.

Операційна собівартість включає змінні матеріальні витрати і витрати на оплату праці. *Цехова собівартість* формується з операційної собівартості та загальновиробничих витрат. *Виробнича собівартість* включає цехову собівартість та загальноспоживчі витрати. *Повна собівартість* враховує виробничу собівартість продукції та витрати на її продаж.

Під час економічного аналізу також використовуються інші показники собівартості, такі як витрати за статтями, елементами і видами, розподілення витрат за окремими видами продукції, за цехами та ділянками господарської діяльності і інші. Також використовуються специфічні показники, які відображають особливості конкретної галузі виробництва [18].

Об'єктами аналізу для розрахунку собівартості продукції виступають наступні показники:

- загальна сума операційних витрат взагалі та за окремими елементами;
- витрати на грн. продукції;
- вартість окремих виробів;
- окремі статті витрат;
- витрати в розрізі центрів відповідальності.

Різноманітність характеру витрат та здатність їх правильно класифікувати є важливим передумовою для ефективного планування, обліку, калькулювання та організації управління витратами. Кожна категорія кваліфікації спрямована на вирішення конкретних управлінських викликів.

Матеріаломісткість продукції (M_m) визначається відношенням вартості використаних матеріальних ресурсів у виробництві (МВ) до обсягу товарної продукції в діючих цінах (ТП):

$$M_m = \frac{MB}{TP} \quad (1.2)$$

Витрати на 1 гривню товарної продукції (В') визначаються

співвідношенням повної собівартості товарної продукції (С) до вартості товарної продукції в діючих цінах.

$$B' = \frac{C}{ТП} \quad (1.3)$$

Зарплатомісткість товарної продукції (З_м) визначає, скільки гривень заробітної плати припадає на 1 гривню виготовленої продукції:

$$З_м = \frac{ФОП}{ТП} \quad (1.4)$$

де ФОП – фонд оплати праці.

Аналіз витрат та розрахунків їх показників відіграють ключову роль у діяльності підприємства, а саме:

- дозволяють підприємству створювати бюджети та ефективно розподіляти ресурси;
- порівнювати фактичні витрати із запланованими та визначати відхилення та виявляти причини змін, тобто вживати заходів для покращення ефективності витрат;
- визначати, наскільки ефективно підприємство використовує ресурси у виробничих та операційних процесах;
- ухвалювати стратегічні та тактичні управлінські рішення;
- розраховувати собівартість продукції чи послуги, що є ключовою інформацією для встановлення цін;
- використовувати витратні показники для системи мотивації персоналу;
- визначати ефективніші та екологічно безпечні методи виробництва.

Усі ці функції роблять показники витрат важливим інструментом управління для досягнення ефективності та стійкості підприємства на ринку.

1.3. Чинники та шляхи зниження собівартості продукції на підприємствах кабельної промисловості

Собівартість продукції - ключовий якісний показник у господарській діяльності підприємств, який визначає цінові аспекти. Зниження цього показника призводить до збільшення прибутку та рентабельності, що вимагає ретельного вивчення складу, структури та факторів, що сприяють оптимізації.

Грошові витрати, пов'язані із виробництвом та реалізацією продукції, формують собівартість. Цей показник висвітлює ефективність роботи виробництва підприємства, рівень його організації та технічного стану, продуктивності праці та інші аспекти.

Економічне та соціальне зниження собівартості для підприємства призводить до наступних вигід:

- збільшення прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, сприяючи розширеному відтворенню;
- створення можливості для матеріальних стимулів та заохочень робітників з метою вирішення їх соціальних труднощів;
- покращення фінансового стану та зменшення ризику банкрутства;
- зниження ціни реалізації продукції, що підвищує конкурентоздатність та обсяги продажів.

Підвищення продуктивності праці призводить до зниження собівартості продукції. Важливо відзначити, що, насамперед, підвищення продуктивності праці призводить до заощадження заробітної плати, оскільки цей ріст призводить до зменшення витрат на виробництво. Згодом, зростання продуктивності сприяє збільшенню обсягу виробництва, що призводить до зниження собівартості продукції шляхом оптимізації витрат.

Потрібно враховувати, що зменшення собівартості продукції суттєво залежить від відповідного відношення темпів росту продуктивності праці та збільшення заробітної плати. Підвищення продуктивності праці повинно перевершувати зростання заробітної плати, забезпечуючи тим самим зниження

собівартості продукції.

Розглянемо умови, при яких зростання продуктивності праці на підприємстві призводить до скорочення витрат праці на одиницю продукції. Підвищення обсягу виробництва на одного робітника досягається шляхом організаційних та технічних заходів, що призводять до зміни норм виробітку та відповідно розцінок за виконані роботи. Також це може бути досягнуте перевиконанням встановлених норм виробітку без проведення організаційно-технічних заходів. Перший випадок зберігає економію заробітної плати робітників підприємства, оскільки зниження розцінок призводить до зменшення частки заробітної плати в собівартості одиниці продукції. Важливо відзначити, що це не веде до зменшення середньої заробітної плати робітників, оскільки організаційно-технічні заходи дозволяють їм виготовляти більше продукції за тими ж витратами праці.

Другий випадок передбачає незмінну величину витрат на заробітну плату працівників у собівартості одиниці продукції. З іншого боку, збільшення продуктивності праці призводить до росту обсягів виробництва та до економії у інших розділах витрат, зокрема витрати на обслуговування виробництва та управління зменшуються. Також, використання альтернативних видів сировини призводить до зниження собівартості продукції. Використання альтернатив призводить до підвищення якості та конкурентоспроможності продукції та досягається скорочення матеріальних витрат. Це є важливим для матеріалоемних галузей. На виробництві, за допомогою різних методів, досягається зменшення витрат: їх скороченням, заміною дорогих матеріалів на дешеві, скороченням витрат на поставку матеріалів та переглядом нормування витрат матеріалів.

Не менш суттєвим фактором, що сприяє економії витрат, є відповідність основним принципам ефективного розміщення виробничих ресурсів. Це включає скорочення відстані між виробником та покупцем, а також між виробництвом та базою сировини.

Щоб виявити резерви зниження вартості продукції, необхідно визначити

чинники, які сприяють цьому процесу. Під чинниками, які впливають на зниження вартості продукції, розглядають причини та рушійні сили, що призводять до зменшення витрат, а також умови, в яких вони діють [21]. Під час аналізу досліджень вчених були ідентифіковані фактори, що впливають на зниження вартості виробництва.

Один із ключових аспектів зниження вартості полягає у підвищенні технічного рівня виробництва. Це включає впровадження новітніх технологій, механізацію та автоматизацію процесів, ефективне використання нових матеріалів та сировини, а також внесення змін у конструкцію і технічні характеристики продукції. В цю категорію також входить оцінка впливу на собівартість наукових досягнень та передового досвіду.

Підвищення технічного рівня виробництва може призвести до зменшення витрат, шляхом скорочення норм витрат матеріалів і підвищення продуктивності праці, що в результаті зменшить трудомісткість виробництва продукції.

Економія витрат за рахунок зниження норм витрат матеріалів (E_M):

$$E_M = (H_0 * \Pi - H_1 * \Pi) \cdot N_1 \quad (1.5)$$

де H_0 , H_1 - кількість матеріалів, витрачених до та після проведення заходу (в натуральних одиницях виміру); Π – ціна одиниці матеріального ресурсу, грн.; N_1 - кількість виробленої продукції після впровадження заходу (в натуральних одиницях виміру).

Економія витрат за рахунок зниження трудомісткості виготовлення продукції (E_T):

$$E_T = [(t_0 * C_{r0} - C_{r1}) * (1 + \%_{\text{дзп}} / 100) * (1 + \%_{\text{сз}} / 100)] * N_1, \quad (1.6)$$

де t_0 , t_1 - витрати робочого часу на виробництво одиниці продукції до та після впровадження заходу, н-год.; C_{r0} , C_{r1} - величина середньоденної тарифної ставки

робітників до та після впровадження заходу, грн./год.; $\%_{\text{дзп}}$ - середній відсоток додаткової зарплати для певної категорії робітників; $\%_{\text{сз}}$ - встановлений відсоток відрахувань на соціальні заходи [22].

Оптимізація собівартості може відбутися при впровадженні автоматизованих систем управління, використанні електронних обчислювальних систем, удосконаленні або модернізації існуючих технічних засобів та технологій. Витрати зменшуються через комплексне використання сировини, застосування економічних аналогів та повне використання відходів у виробництві.

Іншим чинником зменшення собівартості продукції є оптимізація структури та методів виробництва і праці. Зниження вартості може виникнути внаслідок змін у організації виробництва, розвитку спеціалізації; удосконалення управління виробництвом і скорочення витрат на нього; покращення використання основних активів; поліпшення матеріально-технічного забезпечення; скорочення витрат на транспорт; інших чинників, які впливають на підвищення рівня організації виробництва [19].

Суттєвим резервом для зниження собівартості продукції є розвиток спеціалізації та укладання кооперативних угод. Вдосконалення організації виробництва та праці призводить до економії витрат завдяки поглибленню спеціалізації та розширенню виробничого співробітництва.

$$E_{\text{ск}} = [C - (Ц_{\text{с}} + T_{\text{р}})] \cdot N_{\text{к}} \quad (1.7)$$

де $E_{\text{ск}}$ – економія від поглиблення спеціалізації та кооперування; C - вартість виробів, виготовлення яких передбачається розмістити на спеціалізованих підприємствах, грн./од.; $Ц_{\text{с}}$ – ціна оптової реалізації продукту, виготовленого на спеціалізованому підприємстві, грн./од.; $T_{\text{р}}$ – транспортні та заготівельні витрати на один виріб, грн./од.; $N_{\text{к}}$ - обсяг продукції, отриманий в результаті співпраці зі спеціалізованими підприємствами від моменту впровадження спеціалізації до

закінчення року (в натуральних одиницях виміру).

Зміна структури та обсягу продукції призводить до відносного зниження умовно-постійних витрат (E_{y-p}):

$$E_{y-p} = \Delta Q_{пл} \cdot P_{yп} / 100 \quad (1.8)$$

де $\Delta Q_{пл}$ – збільшення об'єму виробництва продукції протягом планового року, %;
 $P_{y-у}$ - сума умовно-постійних витрат у базовому році, грн. [10].

На підприємствах із масовим виробництвом собівартість продукції суттєво менша, ніж на підприємствах, які виготовляють ту ж продукцію у невеликих обсягах. Зниження поточних витрат досягається за допомогою оптимізації обслуговування основного виробництва, таких як розвиток потокового виробництва, систематизації підсобно-технологічних робіт, покращення інструментального господарства та організації контролю за якістю робіт і продукції. Значна економія праці може бути досягнута шляхом зменшення витрат робочого часу та кількості робітників, які не відповідають нормам виробітку. Додаткова заощадження виникає при вдосконаленні структури управління підприємства загалом, проявляючись у скороченні витрат на управління та зменшенні витрат на заробітну платню та нарахування на неї через звільнення управлінського персоналу.

Підвищення ефективності використання основних фондів призводить до зниження собівартості шляхом підвищення надійності та тривалості служби обладнання, оптимізації системи планово-запобіжного ремонту та впровадження індустріальних методів обслуговування та експлуатації основних фондів. Вдосконалення системи постачання матеріальних ресурсів і раціональне використання матеріалів призводить до скорочення норм витрат сировини та матеріалів, зменшення їхньої собівартості через зменшення витрат на зберігання і транспортування. Зменшення транспортних витрат досягається за рахунок

зменшення витрат на доставку сировини та матеріалів, а також транспортування готової продукції.

Потенційні можливості зниження собівартості включають в себе усунення або скорочення надмірних витрат, які необхідні при нормально організованому виробничому процесі. Сюди можна віднести і розповсюджені втрати, такі як втрати від браку. Для виявлення зайвих витрат застосовуються відповідні методи, особливо, уважність та відповідальність колективу підприємства. Позбавлення від цих втрат представляє значний резерв для зниження собівартості продукції.

Зменшення вартості виробництва досягається шляхом зміни обсягу і структури продукції, що сприятиме відносному зменшенню умовно-постійних витрат (крім амортизації) і амортизаційних відрахувань. Збільшення обсягу виробництва призводить до зменшення кількості умовно-постійних витрат на одиницю продукції, тобто до зниження її вартості. Зміна асортименту та номенклатури виробництва впливає на рівень витрат. Врахування рентабельності окремих виробів у виробництві може призвести до перегляду їх ролі, оптимізації структури та підвищення ефективності. Однак це може призвести як до скорочення, так і до збільшення витрат на виробництво.

Іншим фактором зниження вартості виробництва є раціональне використання природних ресурсів, яке враховує різноманітні аспекти. Це включає зміну складу і якості сировини, збільшення продуктивності родовищ, оптимізацію обсягів підготовчих робіт для добування, а також ефективність методів видобування природної сировини. Природні умови, такі як зміни інших природних факторів, також враховуються. Ці фактори відображають вплив природних умов на змінні витрати. Зменшенню вартості виробництва сприяють також галузеві та інші чинники, такі як впровадження і експлуатація нових цехів та виробничих одиниць, розширення виробництва і підготовка в діючих об'єднаннях та підприємствах, а також інші важливі чинники.

Шляхи зниження витрат на виробництво визначають конкретні заходи,

спрямовані на оптимізацію витрат у різних галузях матеріального виробництва [46]. Основними напрямками зниження собівартості продукції є скорочення тих витрат, які становлять значний відсоток у структурі витрат [10]. Із узагальнення праць науковців виділяються такі напрями зниження собівартості:

- скорочення матеріальних витрат на одну одиницю продукції;
- застосування сучасних та більш раціональних сировинних матеріалів як альтернативи традиційним;
- підвищення якості сировини та матеріалів;
- впровадження системи повного використання ресурсів, включаючи утилізацію вторинних ресурсів та відходів;
- зменшення сум амортизаційних відрахувань за рахунок інтенсивного експлуатації машин та устаткування;
- підвищення рівня змінності технічного обладнання;
- поліпшення якості існуючих типів машин та устаткування та впровадження нової техніки;
- зменшення відсоткового вмісту неактивних фондів у загальній вартості основних фондів та відповідне зростання їх активної складової;
- зменшення витрат на оплату праці за одиницю виробленої продукції;
- скорочення адміністративних та управлінських витрат;
- усунення витрат та втрат, які не приносять продуктивного результату;
- використання технологій, спрямованих на збереження ресурсів, що призводить до економії матеріалів та енергії;
- суворе дотримання технологічної дисципліни для зменшення втрат від браку;
- розробка стратегії технологічного розвитку підприємства, яка забезпечить оптимальний рівень витрат на створення технологічного потенціалу;
- впровадження ефективних внутрішньовиробничих систем економічних відносин, спрямованих на збереження всіх видів ресурсів;
- оптимізація організаційної структури управління виробництвом з

усуненням зайвих витрат та підвищенням ефективності.

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про те, що вартість виробництва на підприємстві залежить від різних факторів, включаючи продуктивність праці, ефективність виробництва, якість та різноманіття продукції, обсяг виробництва та оптимальне розміщення ресурсів. Вартість виробництва визначає значну частину вартості продукції і піддається змінам у зв'язку з умовами виробництва та реалізацією товарів. Таким чином, техніко-економічні фактори виробництва мають суттєвий вплив на рівень витрат. Зниження собівартості не лише сприяє збільшенню прибутку підприємства, але надає додаткові ресурси державі для подальшого розвитку суспільного виробництва та покращення матеріального стану працівників.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИТРАТОЄМНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПАТ «ОДЕСКАБЕЛЬ»

2.1. Характеристика ПАТ «Одескабель» і аналіз показників його виробничої діяльності

Однією з провідних галузей електротехнічної промисловості є виробництво кабельної продукції. В Україні цю галузь представлено кількома виробниками, серед яких основне місце належить флагману вітчизняної кабельної промисловості ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель» (далі – ПАТ «Одескабель»).

На сьогодні ПАТ «Одескабель» є одним із провідних виробників кабельної продукції в Україні, пропонуючи широкий асортимент кабелів та проводів для різних галузей промисловості. Завод має значний досвід у виробництві високоякісної продукції та підтримує високий рівень технологічного обладнання та якості. Підприємство має великий потенціал стати ключовим учасником не лише на внутрішньому ринку кабельної продукції в Україні, але й за її межами.

Історія підприємства починається з 1932 року, коли невеликі майстерні з виготовлення шнурів і дротів слабкого струму були перейменовані в завод «Електрошнур». Після реконструкції у 1949 році були запуснені перші лінії з виробництва шнурів та дротів. Цей рік вважається датою заснування Одеського кабельного заводу «Одескабель». У 1996 році за рішенням Фонду державного майна України державне підприємство було реорганізовано у відкрите акціонерне товариство «Одеський кабельний завод «Одескабель».

Після призначення у 1998 році Дмитра Васильовича Іоргачева на посаду Голови правління і Генерального директора, на підприємстві була сформована чітка ринкова стратегія, де основним пріоритетом стала якість. У 2000 році ПАТ «Одескабель» повністю приватизовано, ставши абсолютно недержавним підприємством. У 2001 році був запуск новий цех з виробництва LAN

кабелів. Того ж року чотири провідні фахівці підприємства були удостоєні Державної премії України за комплекс дослідницько-конструкторських і технологічних розробок у сфері впровадження високих технологій при виробництві волоконно-оптичних кабелів.

У складі ПАТ «Одескабель» діють філії у Львівській, Рівненській, Черкаській, Запорізькій, Дніпропетровській та Київській областях. Основна діяльність зазначених філій спрямована на розширення обсягів збуту продукції ПАТ «Одескабель», включаючи широкий асортимент кабельно-провідникової продукції, дротів, товарів побутового призначення та іншого асортименту. Кожна філія виконує ряд функцій, серед яких основними є: проведення маркетингових досліджень у відповідних регіонах; організація та здійснення збутових операцій; організація та контроль вантажних перевезень.

На сьогоднішній день загальна номенклатура кабельної продукції заводу налічує понад 3000 різновидів, які об'єднані в п'ять основних груп: 1) міські телефонні кабелі; 2) волоконно-оптичні кабелі; 3) силові кабелі та дроти; 4) Лап-кабелі; 5) радіочастотні кабелі.

Продукція ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель» застосовується в різних сферах народного господарства, включаючи такі галузі, як:

- телекомунікація (для забезпечення зв'язку між населеними пунктами, в населених пунктах між будівлями, усередині будівель і споруд; в структурованих кабельних системах тощо);
- будівництво (для монтажу силових та освітлювальних мереж; в системах відеоспостереження, охоронної та пожежної сигналізації);
- машинобудування (для побутових електроприладів; в стаціонарному обладнанні тощо);
- гірничодобувна (для промислових підривних робіт; для шахтних систем зв'язку).

Структура управління ПАТ «Одескабель» надана на рис. 2.1

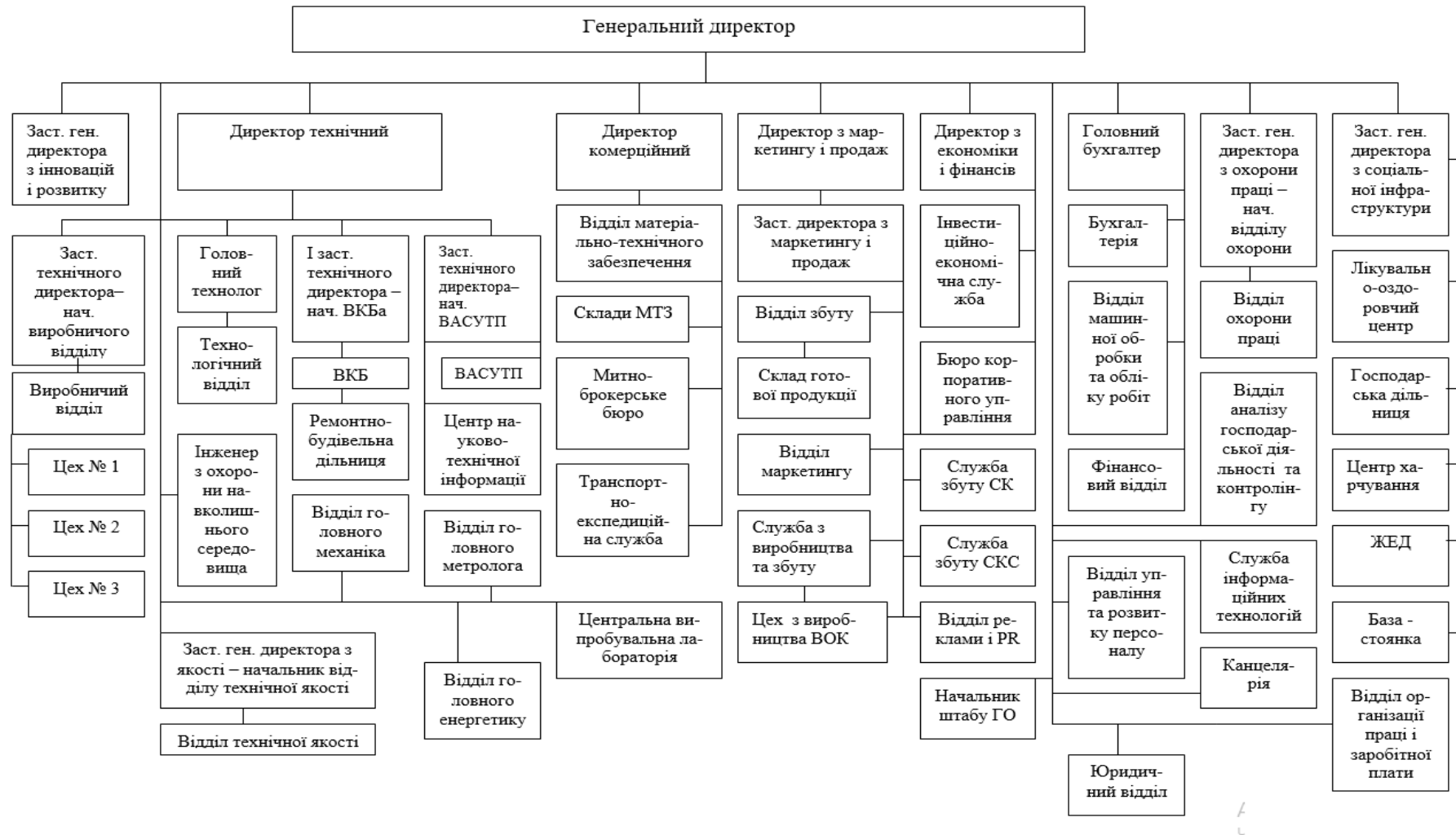

Рис. 2.1 Структура управління ПАТ «Одескабель»

Обсяги виробництва кабельної продукції ПАТ «Одескабель» у натуральному виразі в розрізі окремих номенклатурних груп з 2017 р. по 2021 рік відображені в табл. 2.1. Дані таблиці свідчать про наявність різноспрямованої динаміки вказаних показників, яка склалася на підприємстві протягом аналізованого періоду. Так, обсяги виробництва волоконно-оптичного кабелю і кабелю для структурованих кабельних мереж в натуральному виразі зросли відповідно на 9,21 % і 20,37 %.

Таблиця 2.1

Обсяги виробництва кабельної продукції ПАТ «Одескабель»
у натуральному виразі в розрізі окремих номенклатурних груп (км)

Види кабелю	2017	2018	2019	2020	2021	Динаміка за 2017-2021 рр.	
						абсол., км	відносна (темп приросту/зниження), %
Кабель міський телефонний	1913	1167	939	505	450	-1463	-76,48
Волоконно-оптичний кабель	495011	387511	339199	410335	540584	45573	9,21
Дріт та кабель силовий	12584	13396	13396	13501	10540	-2045	-16,25
Кабель для структурованих кабельних мереж	99785	108235	120171	133050	120116	20331	20,37
Радіотрансляційний кабель	4441	5139	4340	4433	2913	-1528	-34,40
Всього	613734	515448	478045	561824	674603	60869	9,92

При цьому більш ніж у 4 рази скоротилося виробництво кабелів міських телефонних (з 1913 км у 2017 р. до 450 км у 2021 р.). Скорочення даного виду кабелів, яке спостерігається на підприємстві багато років, має характер стійкої тенденції. Наявність останньої є слідком об'єктивних процесів, головним чином пов'язаних з динамічним розвитком мобільного зв'язку.

Протягом аналізованого періоду в півтори рази скоротилося виробництво радіотрансляційних кабелів (з 4441 км у 2017 р. до 2913 км у 2021 році) і 16,25 % скоротилося виробництво дротів і силових кабелів (з 12584 км у 2017 р. до 10540 км у 2021 році).

В цілому виробництва кабельної продукції ПАТ «Одескабель» протягом аналізованого періоду має позитивну динаміку, яка наочно відображено на рис. 2.1.

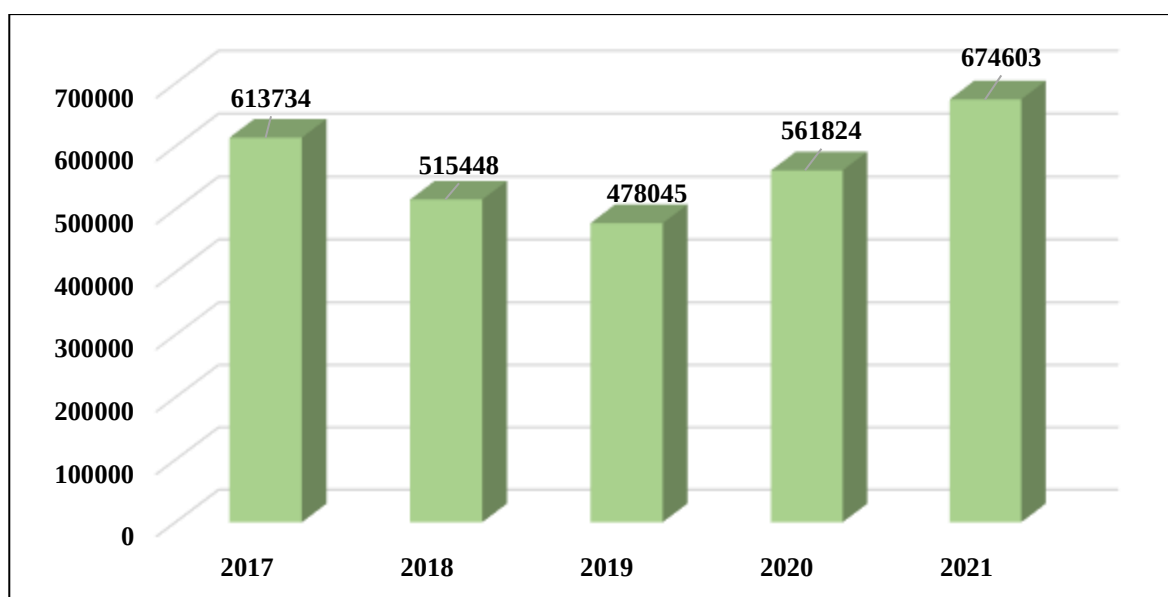

Рис. 2.2. Обсяги виробництва кабельної продукції ПАТ «Одескабель» у натуральному виразі (км)

Слідством розглянутої вище динаміки з'явилися незначні структурні зміни у виробництві кабельної продукції ПАТ «Одескабель» в натуральному виразі в розрізі окремих номенклатурних груп (табл. 2.2).

Як ми бачимо, зростання питомої ваги спостерігається тільки за одним видом кабелю – кабелю для структурованих кабельних мереж. Протягом аналізованого періоду частка останнього збільшилася на 1,55 відсоткових пунктів, склавши у 2021 р. 17,81 % проти 16,26 % у 2017 році. За всіма іншими групами кабельної продукції спостерігається скорочення питомої ваги. Найбільшою мірою це стосується міського телефонного кабелю, частка якого скоротилася більш ніж у 4 рази: з 0,31 % до 0,07 %.

Таблиця 2.2

Структура виробництва кабельної продукції ПАТ «Одескабель»
у натуральному виразі в розрізі окремих номенклатурних груп (%)

Види кабелю	2017	2018	2019	2020	2021	Абсолютна зміна за 2017-2021 рр., відсоткові пункти
Кабель міський телефонний	0,31	0,23	0,20	0,09	0,07	-0,24
Волоконно-оптичний кабель	80,66	75,18	70,96	73,04	80,13	-0,52
Дріт та кабель силовий	2,05	2,60	2,80	2,40	1,56	-0,49
Кабель для структурованих кабельних мереж	16,26	21,00	25,14	23,68	17,81	1,55
Радіотрансляційний кабель	0,72	1,00	0,91	0,79	0,43	-0,29
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	X

Динаміка основних показників виробничо-господарської діяльності ПАТ «Одескабель» надана в табл. 2.3. Як ми бачимо, на протязі аналізованого періоду спостерігалася різноспрямована динаміка за більшою частиною кількісних і якісних показників діяльності підприємства.

Так, напрямок динаміки обсягу реалізованої продукції змінювався неодноразово. Зокрема, у 2019 і 2021 роках спостерігається зростання зазначеного показника і його зниження у 2020 і 2022 роках. В цілому же обсяг реалізованої продукції протягом аналізованого періоду скоротився на 11,48 %, склавши 1560833 тис. грн. у звітному 2022 р. проти 1763188 тис. грн. у базовому 2018 р. Синхронно зміні обсягу реалізованої продукції змінювалася і її повна собівартість (що пояснюється вкрай низькою маржинальністю продукції ПАТ «Одескабель»). В цілому протягом аналізованого періоду рівень останньої зменшився на 15,55 % і склавши у 2022 році 1440207 тис. грн. проти 1705468 тис. грн. у базовому 2018 р. Докладно аналіз динаміки собівартості продукції буде розглянутий у наступних підрозділах.

Таблиця 2.3

Основні показники виробничо-господарської діяльності ПАТ «Одескабель»

Найменування показника	2018	2019	2020	2021	2022	Динаміка за 2018-2022 рр.	
						абсолютна	відносна (темп приросту/зниження), %
Реалізована продукція (без ПДВ) тис. грн.	1763188	1764106	1749158	2072142	1560833	-202355	-11,48
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1705468	1710382	1667047	1958905	1440207	-265261	-15,55
Чисельність ПВП, осіб.	953	1001	1003	986	921	-32	-3,36
Середньорічна залишкова вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	423173	460797	493120	481661	459756	36583	8,64
Середньорічна величина обігових коштів, тис. грн.	659345	692268	695020	763082	838150	178806	27,12
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	57720	53724	82111	113237	120626	62906	108,98
Чистий прибуток від господарської діяльності (після оподаткування), тис. грн.	13845	17717	-27104	55399	-27237	-41082	-296,73
Середньорічний виробіток реалізованої продукції на 1 ПВП, тис. грн.	1850	1762	1744	2102	1695	-155	-8,40
Фондовіддача ОВФ, грн.	4,17	3,83	3,55	4,30	3,39	-0,77	-18,52
Коефіцієнт оборотності обігових коштів, кількість обертів	2,67	2,55	2,52	2,72	1,86	-0,81	-30,36
Рентабельність реалізованої продукції, %	3,38	3,14	4,93	5,78	8,38	4,99	147,48
Рентабельність активів, %	1,24	1,47	-2,16	4,20	-1,99	-3,23	-260,80

Характер стійкої негативної тенденції (за винятком 2021 р.) набула динаміка найважливіших показників ефективності використання виробничих ресурсів підприємства. Включаючи продуктивність праці за показником середньорічного виробітку реалізованої продукції на 1 працівника, фондівдачу ОВФ і коефіцієнт оборотності обігових коштів. Протягом аналізованого періоду рівень зазначених показників знизився на 8,40 %, 18,52 % і 30,36 % відповідно.

З 2018 р. по 2022 рік спостерігається більш ніж двократне зростання прибутку від реалізації продукції: з 57720 тис. грн. до 120626 тис. грн. Це обумовило збільшення рентабельності останньої у 2,5 рази: з 3,38 % у базовому 2018 р. до 8,38 % у звітному 2022 р.

Незважаючи на таке значне зростання прибутку від реалізації продукції, збитки від неопераційної діяльності ПАТ «Одескабель», які щорічно спостерігалися протягом всього аналізованого періоду, обумовили суттєве погіршення чистого фінансового результату від господарської діяльності підприємства. В 2020 р. і 2022 р. величина останнього була негативною, що, в свою чергу, обумовило негативну рентабельність активів ПАТ «Одескабель».

Обов'язковою частиною аналізу результатів господарської діяльності підприємства є оцінка його фінансового стану. Одна з найбільш поширених у світовій практиці методик здійснення зазначеного аналізу передбачає розрахунок різноманітних груп відносних показників. Ці показники відображають ліквідність та платоспроможність підприємства, структуру джерел його господарських коштів (фінансову стійкість підприємства) і рентабельність виробничо-господарської діяльності.

Одним з найважливіших показників фінансового стану підприємства є коефіцієнти ліквідності, які визначають спроможність підприємства виконувати свої зобов'язання вчасно та без перешкод. В табл. 2.4. наведено значення вказаних показників в ПАТ «Одескабель» на кінець кожного року за період з 2018 р. по 2022 рік.

Таблиця 2.4

Показники ліквідності ПАТ «Одескабель»

№ п/п	Найменування показника	Значення показника на кінець року					Абсолютна зміна показника за					Відносна зміна (темп приросту / зниження), %
		2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2018- 2022	2018-2022
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,088	0,059	0,063	0,067	0,066	-0,029	0,004	0,004	-0,001	-0,022	-25,04
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,685	0,441	0,413	0,432	0,446	-0,244	-0,029	0,019	0,014	-0,239	-34,83
3	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	1,379	0,905	0,876	0,964	0,972	-0,474	-0,029	0,088	0,008	-0,407	-29,50

Таблиця 2.5

Показники фінансової стійкості ПАТ «Одескабель»

№ п/п	Найменування показника	Значення показника на кінець року					Абсолютна зміна показника за					Відносна зміна (темп приросту/ зниження), за 2018-2022 рр., %
		2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2018- 2022	
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,567	0,543	0,486	0,514	0,479	-0,025	-0,057	0,029	-0,035	-0,088	-15,49
2	Коефіцієнт фінансової автономії	0,362	0,352	0,327	0,340	0,324	-0,010	-0,025	0,013	-0,016	-0,038	-10,47
3	Коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами	0,275	-0,105	-0,142	-0,038	-0,029	-0,380	-0,036	0,104	0,009	-0,304	-110,54
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,133	-0,260	-0,379	-0,166	-0,172	-0,127	-0,119	0,213	-0,006	-0,039	29,73

Як видно з табл. 2.4, протягом всього аналізованого періоду значення коефіцієнта абсолютної ліквідності підприємства суттєво відхилялося від нормативу (згідно з нормативом - не менше 0,2). Це свідчить про те, що у підприємства була недостатня кількість грошових коштів на рахунках та в касі.

Також значно нижче нормативного рівня (останній складає 0,7-0,8) протягом всього аналізованого періоду знаходилося значення коефіцієнта швидкої ліквідності. Це свідчить про те, що у підприємства недостатня кількість високоліквідних активів для забезпечення короткострокових зобов'язань.

Негативна динаміка коефіцієнта загальної ліквідності, яка спостерігалася протягом всього аналізованого періоду, призвела до того, що з 2019 року рівень платоспроможності підприємства не відповідає нормативним вимогам (1-2,5).

Для оцінки фінансової стійкості підприємства використовуються два ключові показники, рівень яких визначається структурою джерел господарських коштів, тобто тим, яким чином підприємство формує свій капітал і забезпечує потреби в фінансуванні:

- коефіцієнт автономії (коефіцієнт забезпеченості власними джерелами) відображає частку власних коштів у загальній сумі джерел. Цей показник дозволяє оцінити ступінь фінансової незалежності підприємства та його здатність використовувати власні ресурси для забезпечення діяльності;
- коефіцієнт фінансової стійкості відображає співвідношення власних та позикових коштів. Цей показник дозволяє оцінити ризик, пов'язаний з рівнем заборгованості підприємства.

Дані табл. 2.5 свідчать, що протягом всього аналізованого періоду значення всіх показників фінансової стійкості ПАТ «Одескабель» знаходилися на рівні, значно нижче нормативного. Це свідчило про те, що підприємство мало необхідної величини власних коштів для покриття зобов'язань перед кредиторами. Більш того, з 2018 р. по 2022 р. фінансова стійкість і автономія підприємства знизилася ще більш, і як наслідок, зросла ступінь фінансового ризику.

Підводячи підсумки аналізу фінансового стану ПАТ «Одескабель», слід констатувати низьку ліквідність активів і високий ступінь фінансового ризику підприємства протягом всього аналізованого періоду.

2.2. Аналіз складу і структури собівартості продукції ПАТ «Одескабель»

Дослідження можливостей зниження витрат починається з аналізу складу поточних витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства. Згідно з формою № 2 «Звіт про фінансові результати», поточні витрати групуються в залежності від виду діяльності, в якому вони виникають. Звернемося до табл. 2.6.

Як ми бачимо, з 2018 р. по 2022 р. в ПАТ «Одескабель» спостерігалася різноспрямована динаміка окремих складових поточних витрат. А саме: скорочення поточних витрат, що входять до собівартості реалізованої, й витрат на збут. Темпи зниження зазначених витрат склали відповідно 18,04 % і 25,49 %. При цьому відповідно на 29,73 % і 20,59 % збільшилася величина адміністративних та інших операційних витрат.

Протягом аналізованого періоду (за винятком 2021 року) склалася стійка тенденція зростання неопераційних витрат. Так, величина останніх зросла на 67097 тис. грн. (або на 73,53 %), склавши у звітному році 158349 тис. грн. проти 91252 тис. грн. у базовому 2018 році. Це з'явилося причиною значного погіршення фінансового результату від господарської діяльності підприємства (було нами розглянуто вище в р. 2.1).

З 2018 р. по 2021 рік на підприємстві склалася стійка тенденція зростання загальної величини поточних витрат від господарської діяльності ПАТ «Одескабель», яка була порушена у звітному 2022 році у зв'язку з початком військової агресії РФ. В цілому загальна величина зазначених витрат протягом аналізованого періоду скоротилася на 181,7 млн. грн. або на 9,68 % (рис. 2.3).

Таблиця 2.6

Склад поточних витрат ПАТ «Одескабель»
за видами господарської діяльності підприємства

(тис. грн.)

Статті витрат	2018	2019	2020	2021	2022	Динаміка з 2018 по 2022 р.	
						абсолютна, тис. грн.	Відносна (темпи приросту/ зниження), %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1505779	1485429	1456502	1723220	1234091	-271688	-18,04
Адміністративні витрати	103819	120489	117425	134323	134683	30864	29,73
Витрати на збут	95870	104464	93120	101362	71433	-24437	-25,49
Повна собівартість реалізованої продукції	1705468	1710382	1667047	1958905	1440207	-265261	-15,55
Інші операційні витрати	80115	99450	103116	65157	96610	16495	20,59
Витрати від операційної діяльності всього	1785583	1809832	1770163	2024062	1536817	-248766	-13,93
Витрати від неопераційної діяльності	91252	96136	139384	78674	158349	67097	73,53
Поточні витрати від господарської діяльності підприємства	1876835	1905968	1909547	2102736	1695166	-181669	-9,68

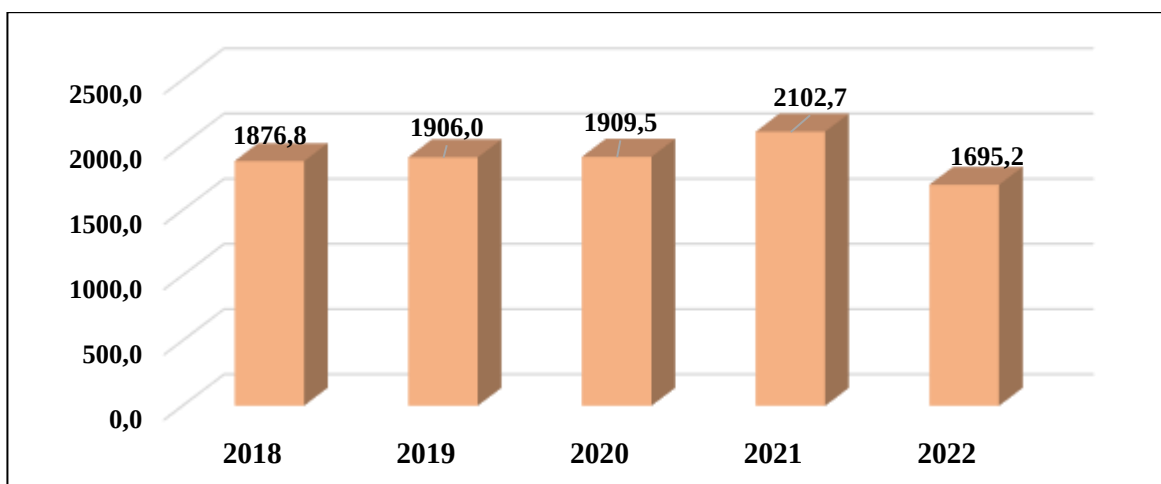

Рис. 2.3. Динаміка поточних витрат від господарської діяльності ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., млн. грн.

Протягом всього аналізованого періоду основну частку в поточних витратах від господарської діяльності підприємства складали операційні витрати. Основною складовою останніх є повна собівартість реалізованої продукції, питома вага якої в сумі операційних витрат підприємства в динаміці за 2018-2022 рр. відображена на рис. 2.4.

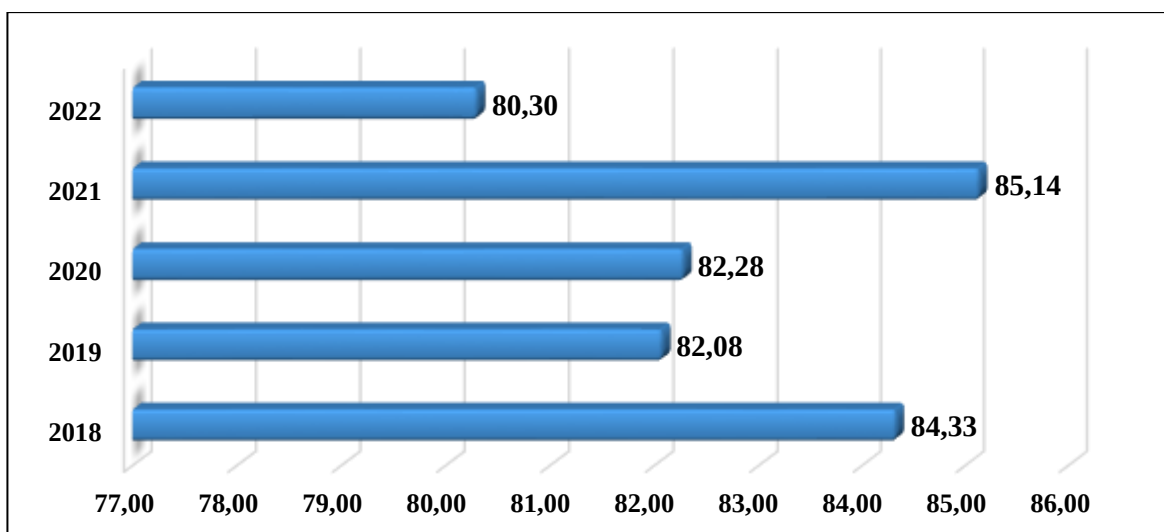

Рис. 2.4. Питома вага собівартості реалізованої продукції в операційних витратах ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., %

Для дослідження можливостей зниження витратоємності продукції великий інтерес представляє аналіз операційних витрат за економічними

елементами. Потрібна інформація для цього аналізу відображена в розділі «Елементи операційних витрат» форми № 2 річного звіту підприємства.

Операційні витрати охоплюють витрати всіх основних і допоміжних структурних підрозділів підприємства, які беруть участь у виробництві промислової продукції, а також у виконанні робіт і наданні послуг промислового характеру як для власного господарства підприємства, так і для інших організацій.

В табл. 2.7 представлений склад операційних витрат ПАТ «Одескабель», в розрізі економічних елементів в динаміці за період за 2018-2022 роки. Як ми бачимо, з 2018 р. по 2022 р. в ПАТ «Одескабель» спостерігається різноспрямована динаміка операційних витрат в розрізі окремих економічних елементів. Зокрема, зростання за елементами «Відрахування на соціальні заходи», «Амортизація» та «Інші операційні витрати». І скорочення матеріальних витрат і витрат на оплату праці.

Найбільш динамічне (на 13967 тис. грн. або на 36,48 %) зросли амортизаційні відрахування. Така висока динаміка останніх пов'язана як зі зростанням середньорічної вартості основних виробничих фондів, так і з використанням в ПАТ «Одескабель» методів прискореної (дегресивної) амортизації.

Динамічне скорочення матеріальних витрат (22,27 %) і витрат на оплату праці (4,19 %) пояснюється тим, що зазначені витрати відносяться до складу змінних витрат підприємства. Тому скорочення обсягів виробництва, яке спостерігалось на протязі аналізованого періоду обумовило і зниження загальної величини матеріальних витрат і витрат на оплату праці.

Наслідком розглянутої вище динаміки операційних витрат в розрізі економічних елементів стали певні зміни в структурі операційних витрат ПАТ «Одескабель» (табл. 2.7, рис. 2.5). При цьому напрямок останніх визначено напрямком розглянутої вище динаміки витрат в розрізі економічних елементів (за винятком витрат на оплату праці).

Таблиця 2.7

Склад операційних витрат ПАТ «Одескабель» за економічними елементами (тис. грн.)

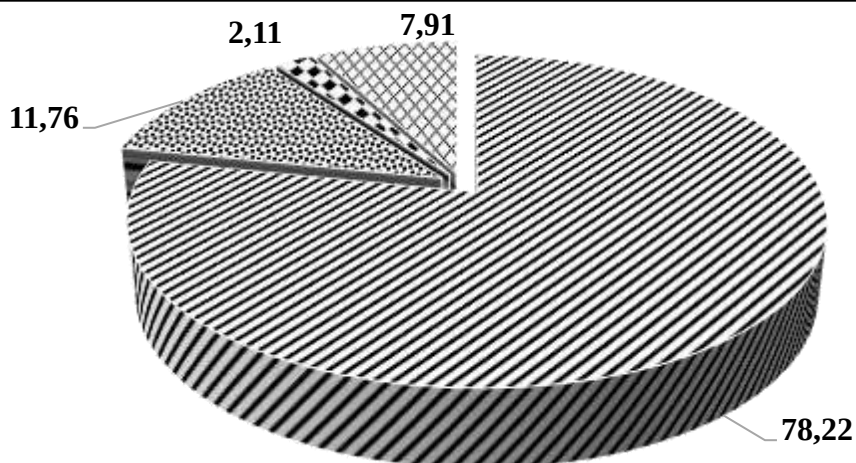
Найменування елемента витрат	2018	2019	2020	2021	2022	Динаміка з 2018 р. по 2022 р.	
						абсолютна, тис. грн.	відносна (темп приросту/ зниження), %
Матеріальні витрати	1416976	1372538	1328257	1631890	1101456	-315520	-22,27
Витрати на оплату праці	178487	217604	213011	233193	171010	-7477	-4,19
Відрахування на соціальні заходи	34456	42863	42634	47027	36242	1786	5,18
Амортизація	38287	35971	48230	53622	52254	13967	36,48
Інші операційні витрати	143269	159820	164575	148524	159252	15983	11,16
Всього	1811475	1828796	1796707	2114256	1520214	-291261	-16,08

Таблиця 2.8

Структура операційних витрат ПАТ «Одескабель» за економічними елементами (%)

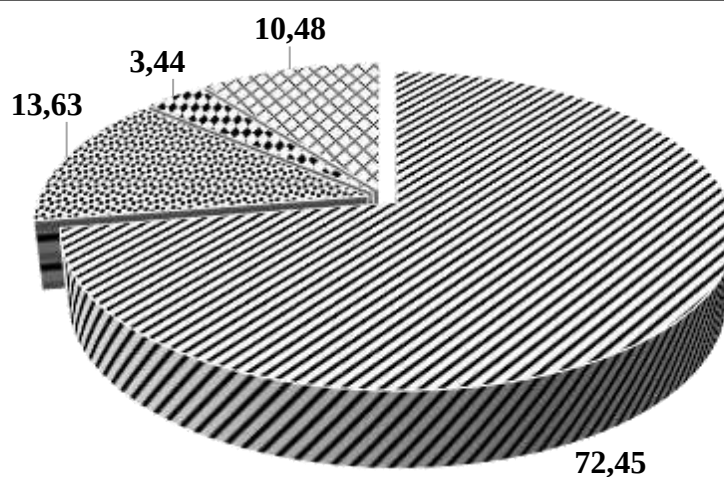
[illegible]

2018 рік

- Матеріальні витрати
- Витрати на оплату праці з відрахуваннями на соц. заходи
- Амортизація
- Інші операційні витрати

2022 рік

- Матеріальні витрати
- Витрати на оплату праці з відрахуваннями на соц. заходи
- Амортизація
- Інші операційні витрати

Рис. 2.5. Структура операційних витрат ПАТ «Одескабель» за економічними елементами у 2018 р. і 2022 р., %

До одного з стратегічних і дієвих напрямків зниження витратоємності продукції відноситься скорочення накладних витрат в розрахунку на одиницю продукції. І, насамперед, адміністративних витрат і окремих складових витрат на збут. Звернемося до табл. 2.9 і рис. 2.6, дані яких відображають динаміку повної собівартості реалізованої продукції і окремих статей накладних витрат ПАТ «Одескабель» за період з 2018 р. по 2022 рік.

Таблиця 2.9

Динаміка собівартості реалізованої продукції окремих статей накладних витрат ПАТ «Одескабель»

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Абсол. динаміка	Відносна (темп приросту/ зниження) %
Адміністративні витрати:							
абсолютне значення, тис. грн.	103819	120489	117425	134323	134683	14194	29,73
питома вага, %	6,09	7,04	7,04	6,86	9,35	2,31	53,62
Витрати на збут:							
абсолютне значення, тис. грн.	95870	104464	93120	101362	71433	-33031	-25,49
питома вага, %	5,62	6,11	5,59	5,17	4,96	-1,15	-11,77
Повна собівартість реалізованої продукції							
абсолютне значення, тис. грн.	1705468	1710382	1667047	1958905	1440207	-270175	-15,55
питома вага, %	100	100	100	100	100	x	x

Дані табл. 2.9 свідчить про наявність в ПАТ «Одескабель» стійкої тенденції зростання величини адміністративних витрат, яка склалася протягом аналізованого періоду. За винятком 2020 року, коли сума зазначених витрат була скорочена на 2,54 %. В цілому за період з 2018 р. по 2022 рік адміністративні витрати підприємства збільшилися на 14194 тис. грн. (або на 29,73 %). При цьому повна собівартість реалізованої продукції знизилася на 15,55 %. Наслідком зазначеної вище динаміки адміністративних витрат стало значне зростання їх частки в повній собівартості реалізованої продукції: з 6,09 % у базовому 2018 р.

до 9,35 % у звітному 2022 році (табл. 2.9, рис. 2.7), що слід розглядати суто як негативне явище.

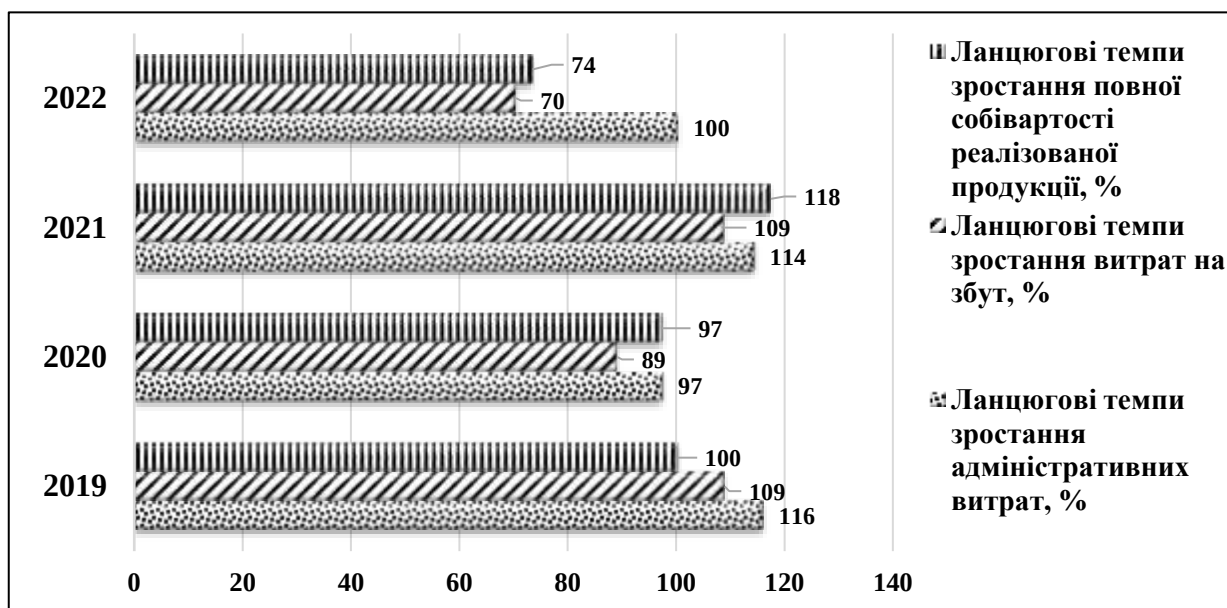

Рис. 2.6. Ланцюгові темпи зростання повної собівартості РП і окремих статей накладних витрат ПАТ «Одескабель», %

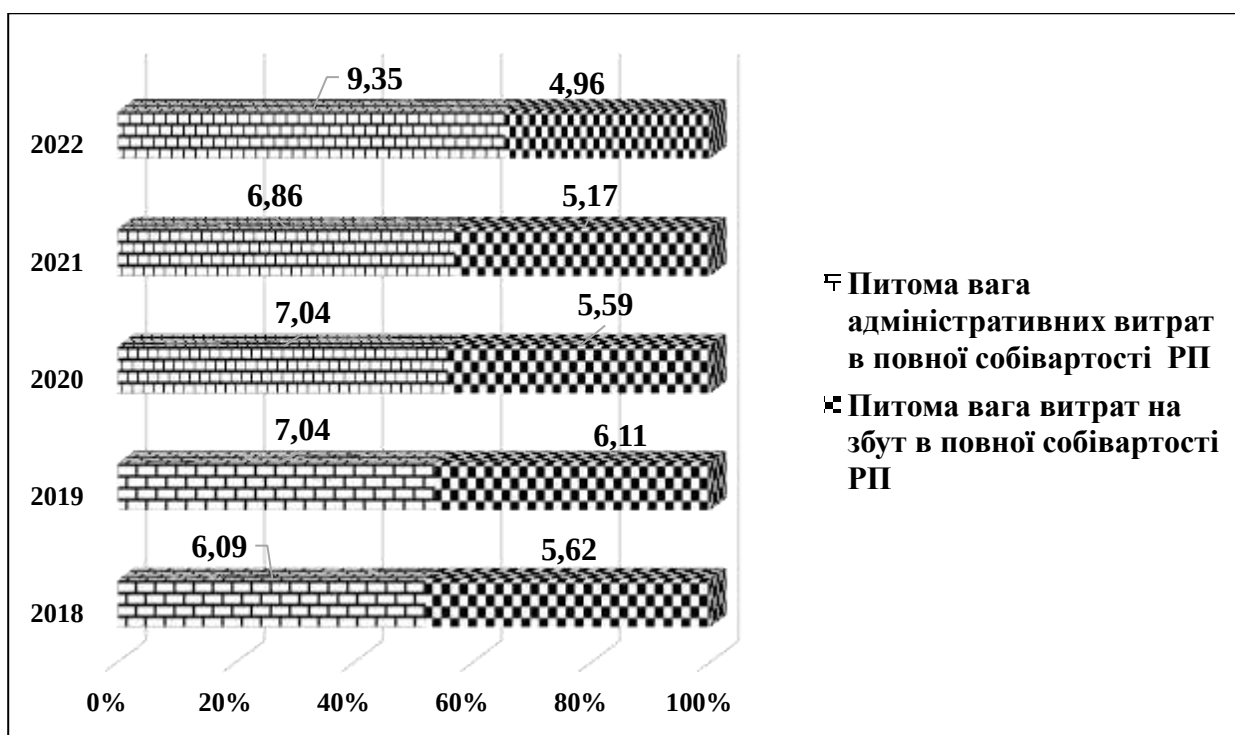

Рис. 2.7. Питома вага адміністративних витрат і витрат на збут в собівартості реалізованої продукції ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., %

Що стосується витрат на збут, то, як ми бачимо (табл. 2.9 і рис. 2.6), їх динаміка суттєво поступалася динаміці адміністративних витрат та повної собівартості реалізованої продукції (за винятком 2019 року). В результаті величина витрат на збут протягом аналізованого періоду скоротилася на 24437 тис. грн. (або на 25,49 %). При цьому остання найтіснішим чином корелювала з динамікою обсягу реалізованої продукції. Це пояснюється тим, що значна величина витрат на збут відноситься до пропорційних змінних витрат підприємства.

Наслідком зазначеної вище динаміки витрат на збут стало скорочення на 0,66 відсоткових пунктів їх частки в повній собівартості реалізованої продукції: з 5,62 % у базовому 2018 р. до 4,96 % у звітному 2022 році (табл. 2.9, рис. 2.7). Враховуючи специфіку комерційної діяльності промислових підприємств в умовах ринкової економіки, розглянуту динаміку витрат на збут в ПАТ «Одескабель» слід вважати негативним явищем.

2.3. Аналіз динаміки витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель»

Аналіз витратоємності продукції підприємства починається з аналізу динаміки одиничних показників витратоємності. Продукція ПАТ «Одескабель» відрізняється високою матеріалоємністю. Тому зазначений аналіз почнемо з оцінки співвідношення матеріальних витрат і обсягів реалізованої продукції за період з 2018 р. по 2022 рік (рис. 2.8).

Основна частина витрат на сировину, матеріали, паливо та енергію відноситься до пропорційних змінних витрат підприємства. Тому загальна сума матеріальних витрат в ПАТ «Одескабель» протягом аналізованого періоду змінювалася практично синхронно зміні обсягів реалізованої продукції. Це наочно відображено на рис. 2.9, де представлені ланцюгові темпи росту зазначених показників.

Рис. 2.8. Динаміка доходів від реалізації продукції і матеріальних витрат ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., млн. грн.

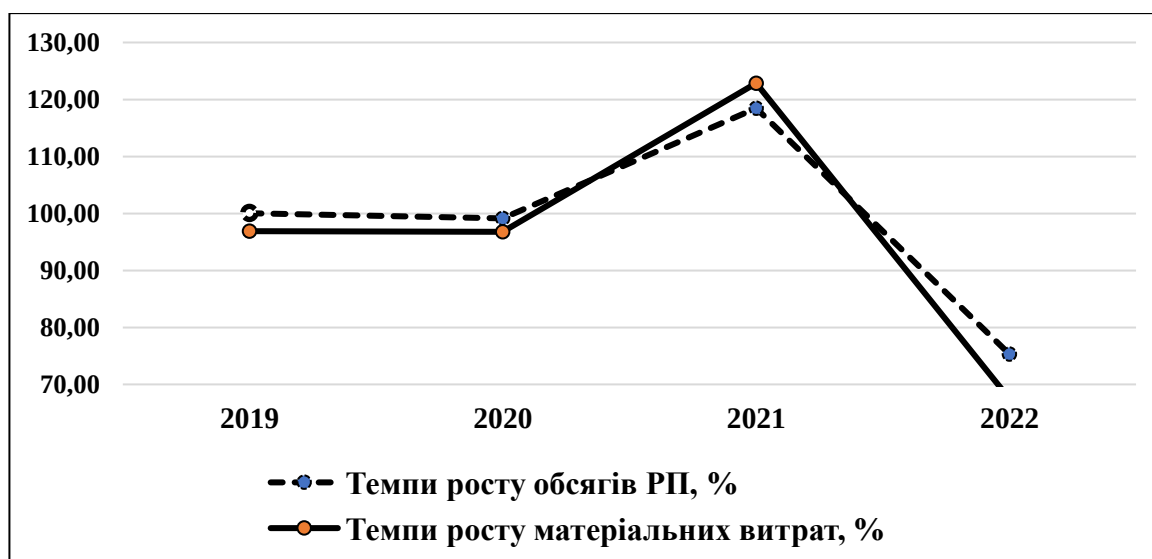

Рис. 2.9. Ланцюгові темпи росту (зниження) обсягів реалізованої продукції і матеріальних витрат в ПАТ «Одескабель» за 2019-2022 рр., %

Співвідношення динаміки обсягів реалізованої продукції й загальної суми матеріальних витрат обумовило виникнення позитивної тенденції в динаміці витратоємності продукції (табл. 2.10 і рис. 2.10). Протягом аналізованого періоду (за винятком 2021 року) спостерігається суттєве зниження зазначеного показника, рівень якого скоротився на 9,80 коп., або на 12,19 %, склавши у звітному 2022 році 70,57 коп. проти 80,36 коп. у базовому 2018 р.

Таблиця 2.10

Матеріалоемність продукції ПАТ «Одескабель»

Найменування показника	2018	2019	2020	2021	2022	Динаміка за період з 2018 р. по 2022 р.	
						абсол.	відносна (темپ приросту/зниження), %
Матеріальні витрати, млн. грн.	1417,0	1372,5	1328,3	1631,9	1101,5	-316	-22,27
Реалізована продукція, млн. грн.	1763,2	1764,1	1749,2	2072,1	1560,8	-202	-11,48
Матеріалоемність продукції, коп.	80,36	77,80	75,94	78,75	70,57	-9,80	-12,19

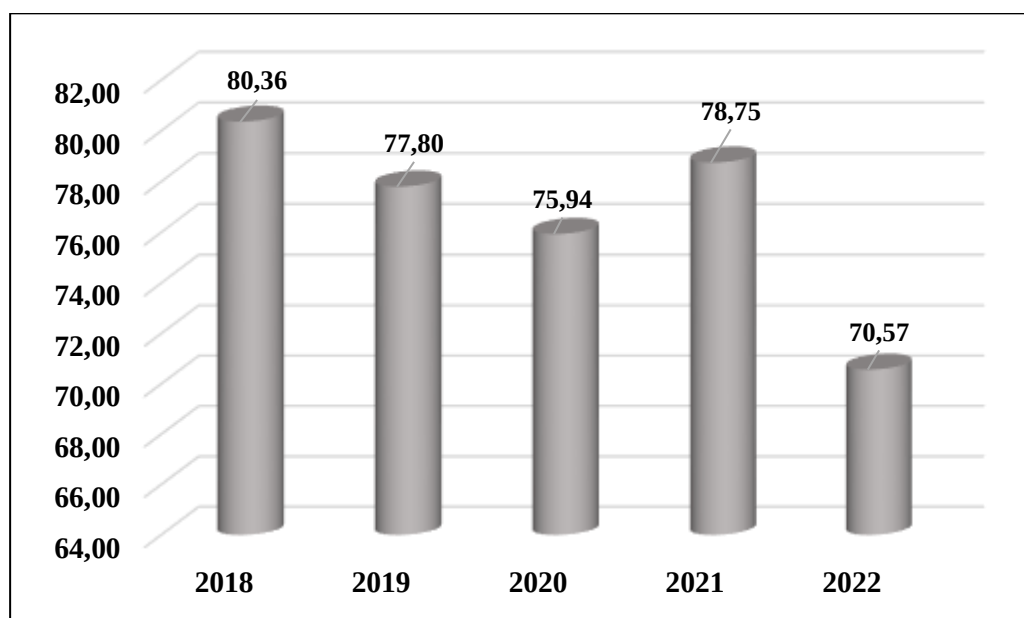

Рис. 2.10. Матеріалоемність продукції ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., коп.

Другою за величиною статтею у складі операційних витрат ПАТ «Одескабель» є витрати на оплату праці, частка яких у звітному 2022 році склала 11,25 %. Тому другої найважливішою складовою загальної витратоемності продукції підприємства є показник зарплатоемності. Розрахунки останнього за період з 2018 р. по 2022 рік представлені в табл. 2.11. Як ми бачимо, протягом вказаного періоду спостерігається різноспрямована динаміка зазначеного

показника. А саме: суттєве зростання у 2019 році (на 2,69 коп., або на 22,25 %) і наступне щорічне зниження з 2020 р. до 2022 р. (рис. 2.11).

Таблиця 2.11

Зарплатоємність продукції ПАТ «Одескабель»

Найменування показника	2018	2019	2020	2021	2022	Динаміка за період з 2018 р. по 2022 р.	
						абсол.	відносна (темп приросту/зниження), %
Витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи, млн. грн.	212,9	260,5	255,6	280,2	207,3	-5,7	-2,67
Реалізована продукція, млн. грн.	1763,2	1764,1	1749,2	2072,1	1560,8	-202,4	-11,48
Зарплатоємність продукції, коп.	12,08	14,76	14,62	13,52	13,28	1,20	9,95

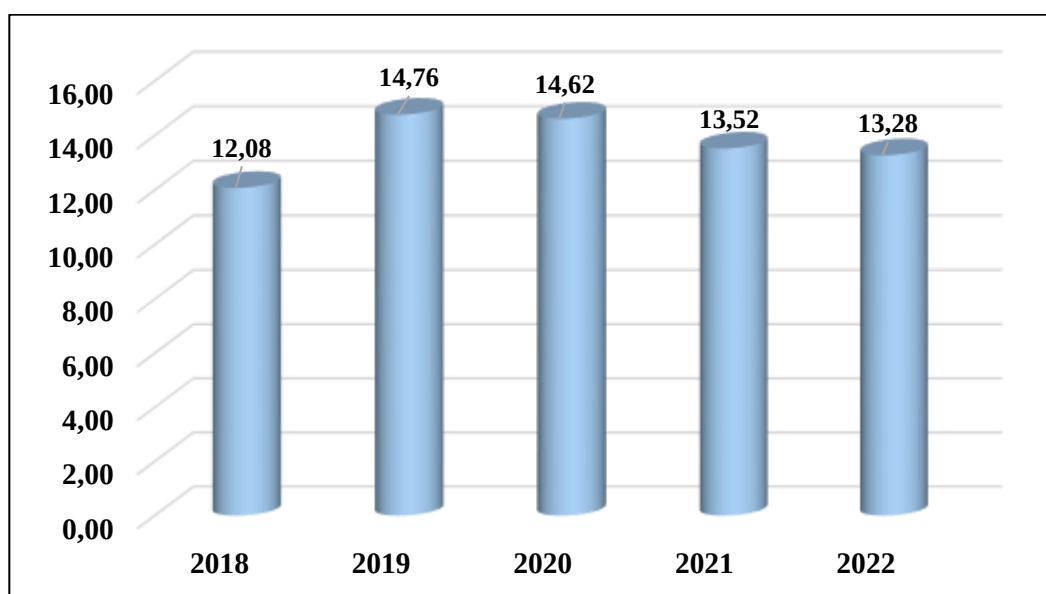

Рис. 2.11. Зарплатоємність продукції ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., коп.

Проте, у цілому слід констатувати негативну динаміку даного показника, яка спостерігалася протягом всього аналізованого періоду. Так, з 2018 р. по 2022 рік. зарплатоємність продукції ПАТ «Одескабель» зросла на 1,20 коп. (або на

9,95 %) і склала у звітному році 13,28 коп. проти 12,08 коп. у базовому 2018 р.

Найважливішою складовою загальної витратоємності продукції підприємства є показник амортиоємності. Розрахунки і динаміка останнього за 2018-2022 рр. представлені в табл. 2.12 і на рис. 2.12.

Таблиця 2.12

Амортиоємність продукції ПАТ «Одескабель»

Найменування показника	2018	2019	2020	2021	2022	Динаміка за період з 2018 р. по 2022 р.	
						абсол.	відносна (темп приросту/зниження), %
Амортизаційні відрахування, млн. грн.	38,3	36,0	48,2	53,6	52,3	14	36,48
Реалізована продукція, млн. грн.	1763,2	1764,1	1749,2	2072,1	1560,8	-202	-11,48
Амортиоємність продукції, коп.	2,17	2,04	2,76	2,59	3,35	1,18	54,17

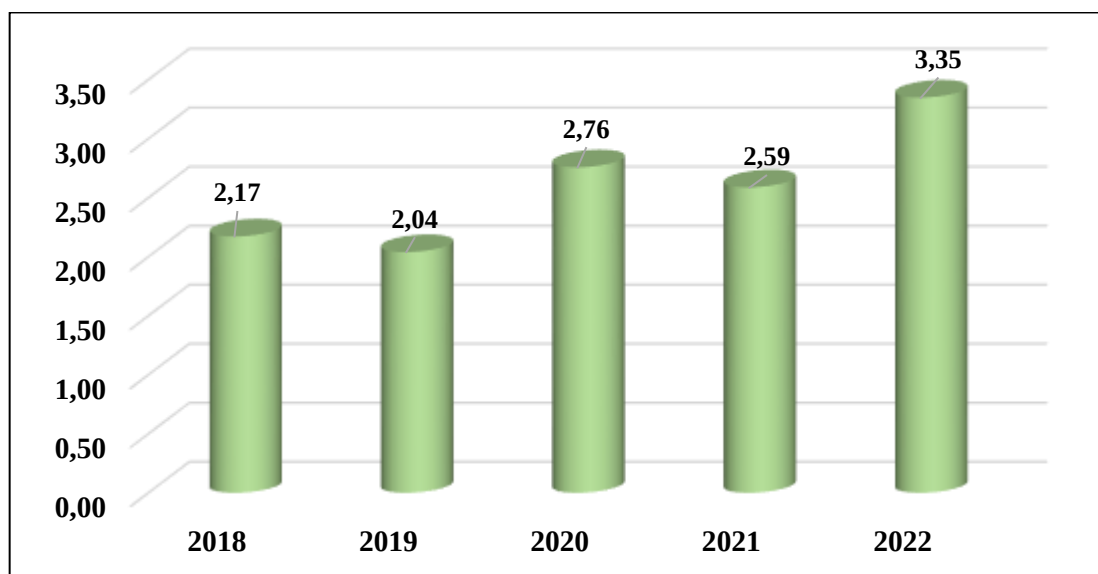

Рис. 2.12. Амортиоємність продукції ПАТ «Одескабель» за 2018-2022 рр., коп.

Як ми бачимо, протягом вказаного періоду спостерігається різноспрямована динаміка зазначеного показника. А саме: зниження у 2019 і 2021 роках і зростання у 2020 і 2022 роках (рис. 2.12). В цілому ж протягом

аналізованого періоду амортизованість продукції в ПАТ «Одескабель» збільшилася більш ніж у півтори рази: з 2,17 коп. у 2018 р. до 3,35 коп. у звітному 2022 р.

На промислових підприємствах для оцінки динаміки загальної витратоємності продукції використовується показник витрат на 1 гривню реалізованої продукції. Розрахунки і динаміка останнього за 2018-2022 рр. представлені в табл. 2.13 і на рис. 2.13. Дані табл. 2.13 і рис. 2.13 відображають різноспрямовану динаміку витрат на 1 грн. реалізованої продукції, яка склалася в ПАТ «Одескабель» з 2016 р. по 2022 рік.

Таблиця 2.13

**Динаміка витрат на 1 грн. реалізованої
продукції ПАТ «Одескабель»**

Найменування показника	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Реалізована продукція, млн. грн.	1211,7	1585,7	1763,2	1764,1	1749,2	2072,1	1560,8
Повна собівартість реалізованої продукції, млн. грн.	1073,8	1473,1	1705,5	1710,4	1667,0	1958,9	1440,2
Витрати на 1 грн. РП, коп.	88,62	92,90	96,73	96,95	95,31	94,54	92,27
Базисні темпи росту, %	х	104,84	109,15	109,41	107,55	106,68	104,13
Ланцюгові темпи росту, %	х	104,84	104,12	100,24	98,30	99,19	97,61

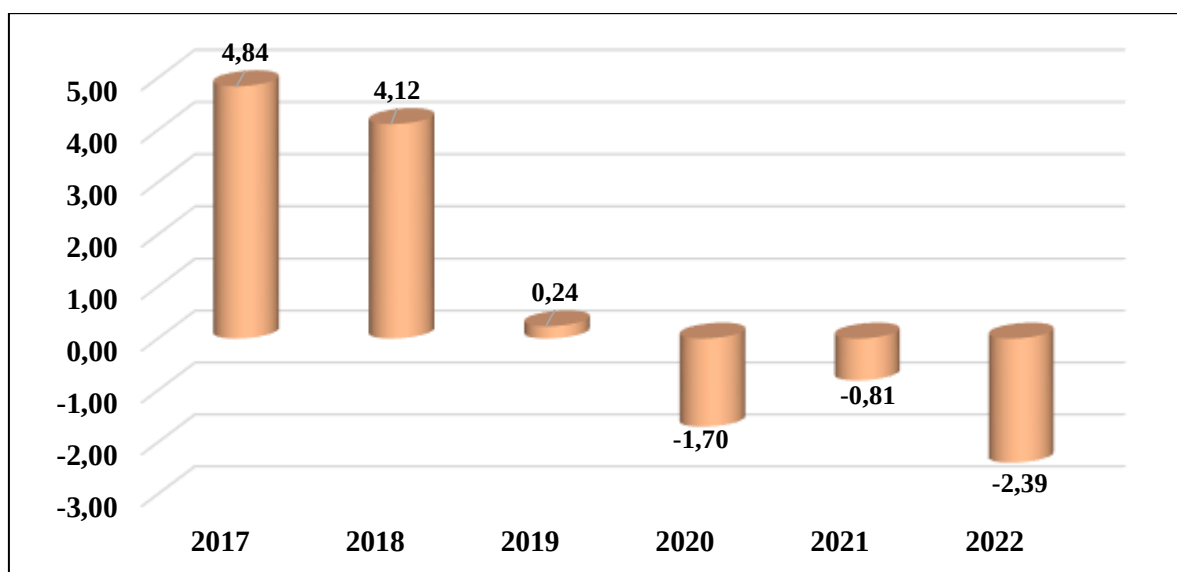

Рис. 2.13. Ланцюгові темпи приросту витрат на 1 грн. реалізованої продукції ПАТ «Одескабель», %.

Свого максимального рівня (96,95 коп.) даний показник досягнув у 2019 році, мінімального (88,62 коп.) – у 2016 році. В цілому ж протягом аналізованого періоду рівень досліджуваного показника зріс на 3,66 коп. або на 4,13 % і склав у звітному році 92,27 коп. проти 88,62 коп. у базовому 2018 р.

Одне з найважливіших завдань аналізу динаміки витратоємності продукції полягає у виявленні її кількісній характеристиці основної тенденції її зміни. На рис. 2.14. відображена крива, що характеризує зміну показника витрат на 1 грн. реалізованої продукції ПАТ «Одескабель» за період з 2016 р. по 2022 рік.

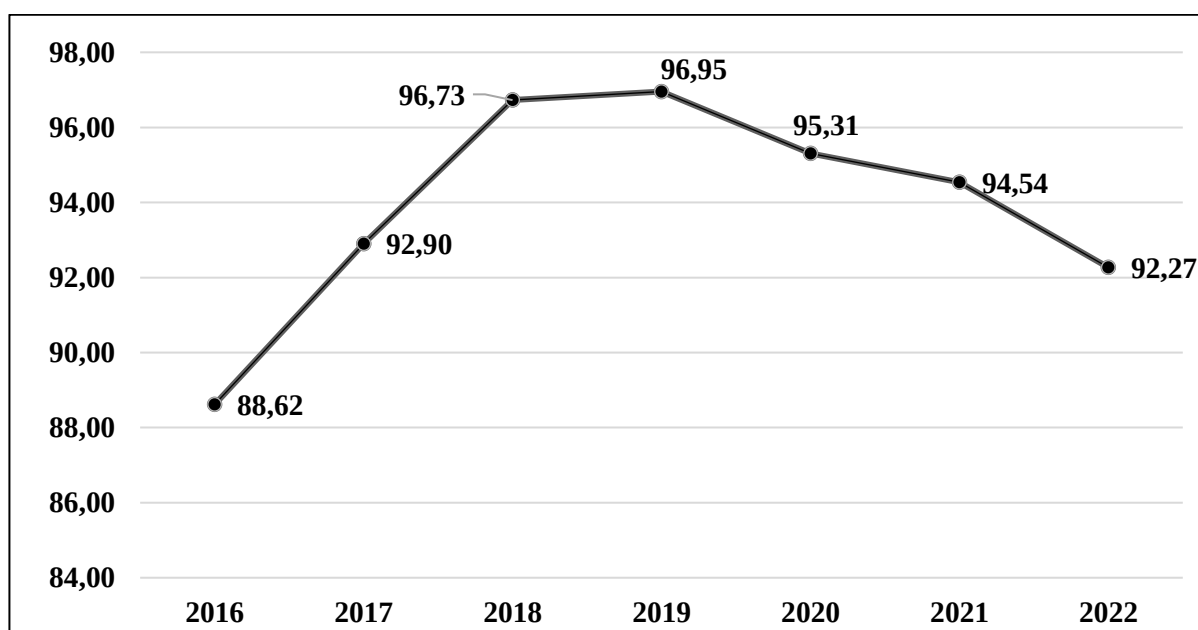

Рис. 2.14. Динаміка витрат на 1 грн. реалізованої продукції в ПАТ «Одескабель» за 2016-2022 рр. (коп.)

Вид кривої, відображеної на рис. 2.14, не дозволяє ухвалити рішення щодо виду математичної функції, яка найкращим чином апроксимує динаміку досліджуваного показника. На основі візуального аналізу можна прийняти як лінійну, як логарифмічну, як поліноміальну, як експоненціальну, так і степенну форму. Виходячи з цього, нами було побудовано графіки і моделі тренду для вказаних п'яти форм аналітичного виразу динаміки витрат на 1 грн. реалізованої продукції в ПАТ «Одескабель».

Порівняльний аналіз результатів моделювання по показнику R^2 дозволив визначити аналітичну форму витрат на 1 грн. реалізованої продукції в ПАТ «Одескабель» з 2016 р. по 2022 рік. Оскільки R^2 досягає свого вищого значення (0,9358) при поліноміальній формі (рис. 2.15), модель тренда, яка найкращим чином характеризує динаміку аналізованого показника, матиме наступний вигляд:

$$Y = 83,575 + 6,1219 \cdot X - 0,7081 \cdot X^2$$

За результатами зіставлення коефіцієнта детермінації (R^2) за вказаними моделями нами обрана модель, яка найбільш адекватно відображає динаміку витрат на 1 грн. реалізованої продукції в ПАТ «Одескабель».

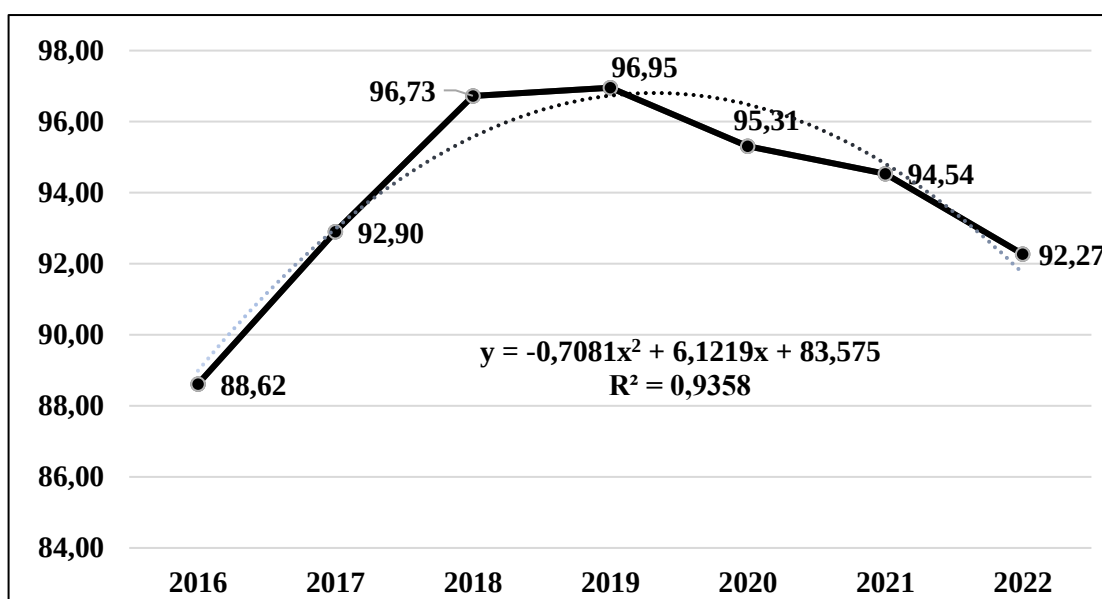

Рис. 2.15. Поліноміальна модель 2-го ступеню динаміки витрат на 1 грн. РП «ПАТ «Одескабель» з 2016 по 2022 рр. (коп.)

Побудоване рівняння дозволяє зробити висновок про характер виявленої тенденції зміни витрат на 1 грн. реалізованої продукції в ПАТ «Одескабель» з 2016 р. по 2022 рік. В нашому випадку абсолютна швидкість зростання вирівняного рівня модельованого показника зменшується з часом. Таким чином, можна укласти, що на підприємстві склалася тенденція уповільненого зростання показника витрат на 1 грн. реалізованої продукції.

На основі побудованої моделі складемо прогноз на 2024 рр.

$$Y = 83,575 - 6,1219 * X - 0,7081 * X^2 = 81,32 \text{ (коп.)}$$

$$Y_{24} = 83,575 - 6,1219 * 9 - 0,7081 * 9^2 = 81,32 \text{ (коп.)}$$

Отже, можна припустити, що за збереженням складеної тенденції рівень витрат на 1 гривню реалізованої продукції ПАТ «Одескабель» у 2024 році зменшиться порівняно з 2022 роком на 10,96 копійок, або на 11,87%, і становитиме 81,32 копійки.

Слід підкреслити, що для збереження цієї тенденції колективу підприємства необхідно постійно працювати над пошуком резервів зниження витрат на виробництво й реалізацію продукції, а також впроваджувати дієві заходи для їх мобілізації.

РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ ТА ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТОЄМНОСТІ ПРОДУКЦІЇ В ПАТ «ОДЕСКАБЕЛЬ»

3.1. Основні напрямки зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель»

Результати аналізу, проведеному в попередньому розділі роботи, свідчать про наявність в ПАТ «Одескабель» значних резервів зниження витратоємності продукції. Для їх мобілізації колективу підприємства необхідно посилити роботу щодо виявлення та усунення непродуктивних поточних витрат, збільшення обсягів виробництва, оптимізації величини змінних витрат на одиницю продукції тощо.

В даному розділі представлено обґрунтовані нами (разом з фахівцями ПАТ «Одескабель») напрямки та конкретні заходи, спрямовані на досягнення вказаних цілей. В якості головних напрямків слід виділити:

1. Збільшення виробництва та реалізації продукції.
2. Модернізацію і реконструкцію ОВФ.
3. Освоєння серійного випробування.
4. Вдосконалення менеджменту якості продукції.
5. Підвищення кваліфікації персоналу підприємства.
6. Вдосконалення виконання планово-облікових робіт.

1. Збільшення виробництва та реалізації продукції

1.1. Телефонних кабелів

1.1.1. Забезпечення зростання задоволеності споживачів телефонних кабелів за рахунок виконання організованих та технічних заходів за результатами аналізу проведеного анкетування споживачів задоволеністю якістю продукції підприємства та сервісу.

1.1.2. Збільшення обсягів виробництва телефонних кабелів за рахунок модернізації:

- лінії АТ903;

- лінії KPV-10 та ін.

1.2. Кабелів симетричних для структурованих мереж (LAN-кабелів)

1.2.1. Підвищення задоволеності споживачів LAN-кабелів за рахунок:

- модернізації упаковки для LAN-кабелів;
- удосконалення маркетингових технологій просування продукції на цільовому ринку.

1.2.2. Збільшення обсягів виробництва LAN-кабелів за рахунок модернізації:

- лінії AFIL;
- тестуючої AESA.

1.2.3. Продовження дослідних робіт з розробки конструкцій та освоєння виробництва кабелів робочого місця для структурованих кабельних систем.

1.3. Силових кабелів, проводів та шнурів

1.3.1. Збільшення обсягів виробництва силових кабелів та проводів за рахунок модернізації:

- крутильних машин для силових кабелів Rigid strander, ARM;
- лінії EP 500 та ін.

1.3.2. Відпрацювання технології виготовлення та провести дослідні роботи з освоєння виробництва силових кабелів для фотоелектричних систем відповідно до вимог ДСТУ EN 50618:2015.

1.3.3. Освоєння виробництва силових кабелів для фотоелектричних систем відповідно до вимог європейських стандартів (EN 50618).

1.3.4. Освоєння виробництва армованих проводів із температурою експлуатації до 90 °C відповідно до вимог європейських стандартів (EN 50525).

1.3.5. Оптимізація технологічного ланцюжка виготовлення нагрівальних секцій та матів (з перенесенням обладнання).

1.4. Волоконно-оптичних кабелів (ВОК)

1.4.1. Розширення обсягів виготовлення ВОК за рахунок впровадження нового обладнання на:

- лінії OFC-40 (віддатчик на 12 волокон – 2 шт.);

- нової лінії (струменевий принтер, тяга, система управління).

1.4.2. Розробка конструкції та відпрацювання технології виготовлення оптичних кабелів з оптичним модулем з ПБТ діаметром 1,4-1,5 мм з 12 ВВ (250 мкм).

1.4.3. Розробка конструкції та відпрацювання технології виготовлення оптичних кабелів з оптичним модулем з ПБТ діаметром 1,5-1,6 мм з 24 ОВ (200 мкм).

1.4.4. Освоєння виробництва оптичного модуля діаметром 1,9-2,0 мм із 36-ма оптичними волокнами 200 мкм та оптичного кабелю із застосуванням таких модулів.

1.4.5. Відпрацювання технології накладання щільної захисної оболонки на оптичне волокно з арамідною ниткою. Розробка конструкції та відпрацювання технології виготовлення оптичних кабелів з такими ПЗО.

1.4.6. Проведення оптимізації конструкцій волоконно-оптичних кабелів з метою зниження собівартості.

1.5. Радіочастотних кабелів

Збільшення обсягів виробництва радіочастотних кабелів за рахунок модернізації преса для виготовлення РК.

2. Модернізація і реконструкція ОВФ

2.1. Здійснення модернізації наявного обладнання по структурним підрозділам:

- цех ВОК;
- цех ВК;
- цех №1;
- цех №2;
- цех №3;
- допоміжні служби;
- ВТК.

2.2. Проведення монтажу підйомної насосної оборотного водопостачання.

2.3. Здійснення реконструкції РП-0,4кВ, КТП 7.

2.4. Здійснення реконструкції каналізаційної системи підприємства (випуск 2, 3, 4).

2.5. Забезпечення безперебійної роботи основного технологічного, вантажопідйомного та допоміжного обладнання за рахунок виконання ППР.

3. Освоєння серійного випробування

Освоєння серійного випробування:

- кабелів телефонного зв'язку та радіофікації, що виготовляються за ТУ У 27.3-05758730–009-98 (перероблених);
- проводів з поліетиленовою ізоляцією П-274, що виготовляються за ТУ У 27.3-05758730–027:2002 (перероблених).

4. Вдосконалення менеджменту якості продукції

4.1. Підготовка системи менеджменту якості до наглядового аудиту в міжнародному органі з сертифікації «ТЮФ ЗЮД» (відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2015 та міжнародного стандарту ISO 9001:2015).

4.2. Виконання заходів щодо покращення системи менеджменту якості згідно з ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015).

4.3. Забезпечення відповідності акредитованої лабораторії ПАТ «Одескабель» вимогам ДСТУ ISO/IEC 17025:2017 з метою створення можливостей проведення сертифікаційних випробувань кабельно-провідникової продукції. Для цього необхідно:

- модернізувати високовольтну випробувальну установку;
- оформити технічне завдання на розробку пристосування для вимірювання електричного опору ізоляції проводів за підвищеної температури;
- провести необхідне зовнішнє та внутрішнє навчання персоналу ЦЗЛ;
- провести внутрішні перевірки якості робіт – взаємними перевітками між співробітниками лабораторії;
- провести міжлабораторні звірення якості робіт, що проводяться, взаємними

перевірками з іншими акредитованими лабораторіями.

4.4. Підвищення кваліфікації персоналу за документованими процедурами системи менеджменту якості.

5. Підвищення кваліфікації персоналу підприємства

Проведення навчання фахівців підприємства:

- методом внутрішнього навчання, зокрема, навчання суміжних професій;
- методом самонавчання;

6. Вдосконалення виконання планово-облікових робіт

7.3. Впровадження системи «Steerp» для здійснення обліку засобів обчислювальної техніки.

7.4. Здійснення навчання по роботі з системою управління базами даних «Firebird 4».

7.5. Завершення впровадження системи видачі сертифікатів для тендерів та відвантаження вантажів у програмному комплексі Триплан.

3.2. Економічне обґрунтування заходів щодо зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель»

ПАТ «Одескабель» відрізняється високої матеріалоємністю продукції, що випускається. Останні п'ять років частка витрат на сировину і матеріали складала в середньому 75 % від загальної суми операційних витрат. Тому одним з дієвих напрямків зниження витратоємності продукції на аналізованому підприємстві є скорочення її матеріалоємності.

В ПАТ «Одескабель», як і на більшості підприємств кабельної галузі, висока частка у складі матеріальних витрат припадає на відходи сировини та матеріалів. У звітному 2022 році питома вага останніх склала 8,6 %. В окремі ж роки аналізованого періоду вона перевищувала 10 %.

До основних напрямків скорочення відходів при виробництві кабелю

відносяться:

- використання вторинної сировини;
- мінімізація використання матеріалів;
- використання технологій рециклінгу;
- вдосконалення управління відходами;
- утилізація відходів;
- підвищення кваліфікації персоналу;
- удосконалення співпраці з постачальниками;
- економічне стимулювання.

Найважливішим з зазначених напрямків скорочення відходів сировини і матеріалів є вдосконалення системи управління відходами. Ключовою складовою останньої є інформаційні системи обліку та аналізу відходів.

На сьогодні існує багато спеціалізованих програмних продуктів, які використовуються для контролю та аналізу відходів матеріалів при виробництві кабелів. Найбільш широко використовуються на практиці такі програми, як «Ecochain», «Green Soft», «Green Qloud», «EHS Insight», «Gensuite», «Re-TRAC», «Corpernicus».

Ці програми дозволяють автоматизувати процес обліку відходів та їх кількості, зберігати та аналізувати інформацію про їх склад та характеристики, а також визначати ефективність заходів щодо скорочення відходів, розробляти нові стратегії управління відходами та контролювати витрати на їх утилізацію.

Найбільш досконалим і потужним інструментом ефективного управління відходами кабельного виробництва є програма «Waste Management Software». Дана програма виконує низку функцій, до основних з яких відносяться:

- облік та класифікація відходів за різними параметрами (тип, розмір, вага, склад та інші);
- розрахунок вартості відходів на основі різних параметрів;
- планування та моніторинг вивезення відходів;
- формування звітів про відходи та витрати на їх утилізацію;

- інтеграція з іншими програмами тощо.

Важливо зазначити, що програма «Waste Management Software» допомагає підприємствам виконувати законодавчі вимоги щодо обліку та звітування про відходи. Зокрема, програма надає можливість генерувати звіти, які відповідають вимогам місцевих та державних органів управління охороною довкілля.

Вартість програми «Waste Management Software» може значно варіюватися в залежності від кількох факторів, таких як обсяг функціональності, розмір вашого підприємства, кількість користувачів, інтеграційні потреби та рівень підтримки. З урахуванням зазначених чинників, ціна даного програмного продукту для ПАТ «Одескабель» може скласти приблизно 8-9 тис. доларів США. Вихідні дані для розрахунку економічної ефективності впровадження системи управління відходами на базі програмного продукту «Waste Management Software» надані в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для розрахунку економічної ефективності впровадження системи управління відходами на базі програмного продукту «Waste Management Software»

Найменування показника	Одиниця виміру	Значення показника
Витрати на матеріали у базовому 2022 році	тис. грн.	1101456
Витрати на матеріали за планом у 2024 році	тис. грн.	1207857
Відходи сировини та матеріалів у базовому році	%	8,6
Зниження відходів сировини та матеріалів у плановому році за рахунок впровадження заходу	%	7,5
Капітальні витрати на придбання програми «Waste Management Software»	тис. грн.	692
Річні додаткові поточні витрати, пов'язані з експлуатацією програмного продукту «Waste Management Software»	тис. грн.	568
Собівартість товарної продукції за планом	тис. грн.	1549663
Дохід від реалізації відходів у відсотках до вартості відходів у базовому році	%	42
Ставка податку на прибуток	%	18
Нормативний термін окупності додаткових капітальних витрат	роки	2

**Розрахунки
економічної ефективності впровадження системи управління
відходами на базі програмного продукту «Waste Management Software»**

1. Відходи сировини та матеріалів за планом (без урахування впровадження заходу):

$$1207857 * 8,6 / 100 = 103876 \text{ (тис. грн.)}$$

2. Скорочення відходів сировини та матеріалів за рахунок впровадження заходу:

$$103876 * 7,5 / 100 = 7791 \text{ (тис. грн.)}$$

3. Річна економія поточних витрат:

$$(7791 - 568) = 7223 \text{ (тис. грн.)}$$

4. Витрати на сировину і матеріали у плановому 2024 році з урахуванням заходу:

$$1207857 - 7791 = 1200066 \text{ (тис. грн.)}$$

5. Товарна продукція планового року в діючих цінах:

$$1743832 \text{ тис. грн.}$$

6. Матеріалоємність продукції за планом:

$$(1207857 / 1743832) * 100 = 69,26 \text{ (коп.)}$$

7. Матеріалоємність продукції у плановому році з урахуванням заходу:

$$(1200066 / 1743832) * 100 = 68,82 \text{ (коп.)}$$

8. Зниження матеріалоємності продукції за рахунок впровадження заходу:

- в абсолютному виразі:

$$68,82 - 69,26 = -0,45 \text{ (коп.)}$$

- у відносному виразі:

$$(-0,45 / 69,26) * 100 = -0,65 \%$$

9. Собівартість товарної продукції планового року з урахуванням впровадження заходу:

$$1549663 - 7223 = 1542440 \text{ (тис. грн.)}$$

10. Витратоємність продукції за планом:

$$(1549663 / 1743832) * 100 = 88,87 \text{ (коп.)}$$

11. Витратоємність продукції у плановому році з урахуванням впровадження заходу:

$$(1542440 / 1743832) * 100 = 88,45 \text{ (коп.)}$$

12. Зниження витратоємності продукції за рахунок впровадження заходу:

- в абсолютному виразі:

$$88,45 - 88,87 = -0,41 \text{ (коп.)}$$

- у відносному виразі:

$$(-0,41 / 88,87) * 100 = -0,47 \%$$

13. Податковий коректор:

$$1 - 18 / 100 = 0,82$$

14. Коефіцієнт коригування економії поточних витрат з урахуванням недоотриманого доходу від реалізації відходів:

$$1 - 42 / 100 = 0,58$$

15. Збільшення річної величини чистого прибутку:

$$7223 * 0,82 * 0,58 = 3435 \text{ (тис. грн.)}$$

16. Термін окупності додаткових капітальних витрат на впровадження заходу:

$$(692 / 3435) * 12 = 2,42 \text{ (місяця)}$$

17. Сума річного економічного ефекту від впровадження заходу:

$$3435 - 692 \cdot 0,5 = 3089 \text{ (тис. грн.)}$$

Результати виконаних розрахунків узагальнено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Показники економічної ефективності впровадження системи управління відходами на базі програмного продукту «Waste Management Software»

Найменування показника	Одиниця виміру	Значення показника
1. Зниження відходів сировини та матеріалів у плановому році за рахунок впровадження заходу	%	7,5
2. Річна економія витрат на сировину та матеріали у плановому році за рахунок впровадження заходу	тис. грн.	7791
3. Річна економія поточних витрат	тис. грн.	7223
4. Зниження матеріалоємності товарної продукції		
- в абсолютному виразі	коп.	-0,45
- у відносному виразі	%	-0,65
5. Зниження витратоємності товарної продукції		
- в абсолютному виразі	коп.	-0,41
- у відносному виразі	%	0,47
6. Збільшення річної величини чистого прибутку	тис. грн	3435
7. Термін окупності додаткових капітальних витрат	місяців	2,42
8. Сума річного економічного ефекту	тис. грн	3089

Результати проведених нами розрахунків (табл. 3.2) показали, що впровадження в ПАТ «Одескабель» системи управління відходами сировини та матеріалів на базі програмного продукту «Waste Management Software» забезпечить зниження матеріалоємності й витратоємності продукції на 0,65 % і 0,47 % відповідно. Це, у свою чергу, дозволить збільшити на 3 млн. 435 тис. грн. чистий прибуток від реалізації продукції. Термін окупності додаткових капітальних витрат, необхідних для придбання програмного продукту, складе всього лише 2,42 місяця. Таким чином, можна зробити висновок про високу економічну ефективність і доцільність впровадження даного заходу.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки дослідженню, зупинимося на найважливіших результатах дослідження і висновках, що дозволяють повною мірою оцінити внутрішньовиробничі резерви зниження витратоємності продукції в ПАТ «Одескабель».

ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель» є флагманом вітчизняної кабельної промисловості. Підприємство має великий потенціал стати ключовим учасником не лише на внутрішньому ринку кабельної продукції в Україні, але й за її межами.

З 2018 р. по 2022 рік спостерігалася різноспрямована динаміка за більшою частиною кількісних і якісних показників діяльності підприємства. Так, протягом аналізованого періоду неодноразово змінювався напрямок динаміки обсягу реалізованої продукції. Зокрема, зростання у 2019 і 2021 роках і зниження у 2020 і 2022 роках. В цілому же рівень даного показника за вказаний період скоротився на 11,48 %. Синхронно зміні обсягу реалізованої продукції змінювалася і її повна собівартість (що пояснюється вкрай низькою маржинальністю продукції ПАТ «Одескабель»).

Характер стійкої негативної тенденції (за винятком 2021 р.) набула динаміка найважливіших показників ефективності використання виробничих ресурсів підприємства. Включаючи продуктивність праці за показником середньорічного виробітку реалізованої продукції на 1 працівника, фондівіддачу ОВФ і коефіцієнт оборотності обігових коштів.

Незважаючи на суттєве зростання прибутку від реалізації продукції, збитки від неопераційної діяльності ПАТ «Одескабель», які щорічно спостерігалися протягом всього аналізованого періоду, обумовили значне погіршення чистого фінансового результату від господарської діяльності підприємства. В 2020 р. і 2022 р. величина останнього була негативною, що, в свою чергу, обумовило негативну рентабельність активів підприємства.

Проведений в роботі аналіз фінансового стану ПАТ «Одескабель» виявив

низьку ліквідність активів і високий ступінь фінансового ризику підприємства протягом всього аналізованого періоду.

З 2018 р. по 2022 р. в ПАТ «Одескабель» спостерігалася різноспрямована динаміка окремих складових поточних витрат. А саме: скорочення поточних витрат, що входять до собівартості реалізованої, й витрат на збут. При цьому суттєве збільшилася величина адміністративних та інших операційних витрат.

Протягом аналізованого періоду (за винятком 2021 року) склалася стійка тенденція зростання неопераційних витрат. Величина останніх зросла на 73,53 %), що з'явилося причиною значного погіршення фінансового результату від господарської діяльності підприємства.

З 2018 р. по 2022 р. в ПАТ «Одескабель» спостерігається різноспрямована динаміка операційних витрат в розрізі окремих економічних елементів. Зокрема, зростання за елементами «Відрахування на соціальні заходи», «Амортизація» та «Інші операційні витрати». І скорочення матеріальних витрат і витрат на оплату праці.

Найбільш динамічне зросли амортизаційні відрахування, що пов'язано як зі зростанням середньорічної вартості основних виробничих фондів, так і з використанням в ПАТ «Одескабель» методів прискореної амортизації.

Динамічне скорочення матеріальних витрат і витрат на оплату праці пояснюється тим, що зазначені витрати відносяться до складу змінних витрат підприємства. Тому скорочення обсягів виробництва, яке спостерігалось на протязі аналізованого періоду обумовило і зниження загальної величини матеріальних витрат і витрат на оплату праці.

Наслідком розглянутої вище динаміки операційних витрат в розрізі економічних елементів стали певні зміни в структурі операційних витрат ПАТ «Одескабель». При цьому напрямок останніх визначено напрямком розглянутої вище динаміки витрат в розрізі економічних елементів (за винятком витрат на оплату праці).

На підприємстві склалася стійка тенденції зростання величини адміністративних витрат, наслідком якої стало значне зростання їх частки в

повної собівартості реалізованої продукції. Це слід розглядати суто як негативне явище.

Динаміка витрат на збут суттєво поступалася динаміці адміністративних витрат та повної собівартості реалізованої продукції. В результаті величина витрат на збут протягом аналізованого періоду скоротилася на 25,49 %. При цьому остання найтіснішим чином корелювала з динамікою обсягу реалізованої продукції. Це пояснюється тим, що значна величина витрат на збут відноситься до пропорційних змінних витрат підприємства. Наслідком розглянутої динаміки стало зниження їх частки в повній собівартості реалізованої продукції. Це слід розглядати суто як негативне явище.

Для оцінки динаміки загальної витратоємності продукції на промислових підприємствах використовується показник витрат на 1 гривню реалізованої продукції. Проведений з використанням методів математичного моделювання аналіз показав, що на підприємстві склалася тенденція уповільненого зростання вказаного показника. Проведені нами розрахунки показали, що за збереженням складеної тенденції рівень витрат на 1 гривню реалізованої продукції ПАТ «Одескабель» у 2024 році зменшиться порівняно з 2022 роком на 10,96 копійок, або на 11,87%, і становитиме 81,32 копійки.

Для збереження цієї тенденції колективу підприємства необхідно постійно працювати над пошуком резервів зниження витратоємності продукції, а також впроваджувати дієві заходи для їх мобілізації. За результатами проведеного аналізу нами (разом з фахівцями ПАТ «Одескабель») обґрунтовані напрямки та конкретні заходи, спрямовані на досягнення вказаної цілі.

Одним з дієвих напрямків зниження витратоємності продукції на аналізованому підприємстві є скорочення її матеріалоємності. В ПАТ «Одескабель», як і на більшості підприємств кабельної галузі, у складі матеріальних витрат висока частка припадає на відходи сировини та матеріалів.

Найважливішим напрямком скорочення відходів сировини і матеріалів є вдосконалення системи управління відходами. Ключовою складовою останньої є інформаційні системи обліку та аналізу відходів. На сьогодні існує багато

спеціалізованих програмних продуктів, які використовуються для контролю та аналізу відходів матеріалів при виробництві кабелів.

Найбільш досконалим і потужним інструментом ефективного управління відходами кабельного виробництва є програма «Waste Management Software». Дана програма виконує низку функцій, до основних з яких відносяться: облік та класифікація відходів за різними параметрами (тип, розмір, вага, склад та інші); розрахунок вартості відходів на основі різних параметрів; планування та моніторинг вивезення відходів; формування звітів про відходи та витрати на їх утилізацію; інтеграція з іншими програмами тощо.

Результати проведених нами розрахунків показали, що впровадження в ПАТ «Одескабель» системи управління відходами сировини та матеріалів на базі програмного продукту «Waste Management Software» забезпечить зниження матеріалоемності й витратоемності продукції на 0,65 % і 0,47 % відповідно. Це, у свою чергу, дозволить збільшити на 3 млн. 435 тис. грн. чистий прибуток від реалізації продукції. Термін окупності додаткових капітальних витрат, необхідних для придбання програмного продукту, складе всього лише 2,42 місяця. Таким чином, можна зробити висновок про високу економічну ефективність і доцільність впровадження даного заходу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України № 436 – IV від 16.01.2003 Звід Кодексів Законів України. К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. 800 с.
2. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності – Затверджено Наказом Міністерства економіки України 02.03.10 № 226. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ME02094>
3. Національні стандарти бухгалтерського обліку: нормативна база. 6-те вид., доп. Х.: Фактор, 2000. 208 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, практика, аналіз : монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 292 с.
6. Артамонова Н. С., Акулюшина М. О. Управління витратами. : навч. посіб. / Н. С. Артамонова, М. О. Акулюшина. К : Центр учбової літератури, 2019. 116 с.
7. Ахновська І. О., Болгов В. Є. Управління витратами: навчальний посібник / І. О. Ахновська, В. Є. Болгов. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
8. Біла О.Г. Управління витратами підприємства: теорія та практика / О.Г. Біла, І.Л. Боднарюк, Т.В. Мединська. Львів: ЛКА, 2012. 200 с.
9. Богачова А. В. Передумови створення центрів відповідальності за формування собівартості на промислових підприємствах. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Вип. 1. С. 10–12.
10. Бойчик І.М. Економіка підприємства : Навчальний посібник: К. Атака, 2004. 480 с.
11. Волинець Л. Методика проведення аналізу операційних витрат підприємства. <http://vtei.edu.ua/doc/24032021/5/2.pdf>.

12. Германенко Л. М. Витрати як економічна категорія та об'єкт обліку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. 2015. № 2. С. 26–33.
13. Голов С. Ф. Управлінський облік: Підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 534 с.
14. Грінченко Р. В. Аналіз компонент середовища функціонування підприємства// Науковий вісник МГУ. Серія: Економіка і менеджмент. – Одеса. 2017. Випуск 27. Частина 2. С. 9–12.
15. Гуль І. Г. Аналіз витрат на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг) підприємства [https:// repository.ldufk.edu.ua/bitstream/ 34606048/ 24678/1/ %D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_7.pdf](https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24678/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_7.pdf).
16. Данилко В. К., Кушніренко О. М., Марченко К. С. Управління витратами: Навч. посібник. К.: Каравела, 2012. 2016 с.
17. Дерій В. Термін «витрати» та його трактування для потреб обліку і контролю. Галицький економічний вісник. 2010. № 1(26). С. 154-160. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/605/2/TNTUB_2010_v26_No1-V_Deriy-The_term_costs_and_its_treatment_for_accounting__154.pdf.
18. Економічний аналіз. Основи теорії. Комплексний аналіз господарської діяльності організації: підручник: за ред. Н. В. Войтоловський, А. П. Калініної, І. І. Мазуровой. 2011 р. https://stud.com.ua/87051/ekonomika/ekonomichniy_analiz.
19. Єлець О. П., Бірюк А. І. Фактори та шляхи зниження собівартості. 2014. Режим доступу : https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/evzdia_6_061.pdf.
20. Ємельянов О. Ю., Курило О. Б. Показники відносного рівня витрат як інструмент аналізування ефективності діяльності підприємств. Економіка та суспільство. Вип. № 44. 2022. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства. <http://javalibre.com.ua/java-book/book/2911055>.
21. Єгупов Ю. А., Бабій О. М., Єгупова І. М. Факторний аналіз витратоемності продукції на підприємствах ресторанної індустрії. Економіка і суспільство. 2022. № 37. URL:

- <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1248>.
22. Жадан М. І., Скидан О. О. Оптимізація структури витрат підприємства в собівартості послуг. Сталий розвиток економіки. 2015. №3. С. 221–227.
 23. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. К.: Кондор. 355 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf.
 24. Іванюта П. В. Управління ресурсами та витратами. 2-ге видання. Навчальний посібник. Центр навчальної літератури, 2019. 320 с.
 25. Ільків Л. А. Класифікація витрат виробництва як необхідна передумова об'єктивного обліку і дієвого контролю. Облік і фінанси АПК. 2007. № 1–2. С.105–108. <https://magazine.faaf.org.ua/klasifikaciya-vitrat-virobnictva-yak-neobhidna-peredumova-ob-ektivnogo-obliku-i-diyovogo-kontrolyu.html>.
 26. Коба О. В., Миронова Ю. Ю. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління й економічного аналізу. Причорноморські економічні студії. Вип. 4. 2016. С. 99-103. <http://bses.in.ua/journals/2016/4-2016/23.pdf>.
 27. Колеснікова О., Гуцаленко Л., Марчук У. Управлінський облік. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2020. 370 с.
 28. Кошельок Г. В., Єгунов Ю. А., Тарасова Ю. А. Факторний аналіз витрат на збут підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2022. Вип. 2 (35). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2022>.
 29. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Когут У. І. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 244 с.
 30. Кулакова, А. Ткаченко, М. Разно. Сучасні аспекти управління витратами українських підприємств. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку, 1(8), 40-48. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-05>.
 31. Купріна Н. М. Розвиток управлінського обліку: історичний та практичний аспект / Н. М. Купріна, І. Рудюк // Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10, № 1. С. 87–95.
 32. Куцик П. О., Бачинський В. І., Полянська О. А. Управлінський облік

- операційної діяльності підприємств оптової торгівлі: монографія [за заг. ред. проф. П. О. Куцика]. Львів: Видавництво «Растр-7», 2015. 312 с.
33. Літвінов О. С. Фактори енергоємності продукції промислового підприємства: монографія / О. С. Літвінов. Одеса: ОНЕУ, 2006. 242 с.
 34. Макалюк І. В., Круш П. В. Управління трансакційними витратами промислових підприємств: методологія і практика : монографія. К.: Видавничий дім «Кондор», 2019. 300 с.
 35. Міхальська О. Л., Швець В. Г. Управлінський облік та аналіз виробничих витрат: монографія / О. Л. Міхальська, В. Г. Швець. К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. 228 с.
 36. Орленко О. М. Інноваційна діяльність підприємств України та Одеської області як засіб збільшення продуктивності праці / Орленко О. М. // Бізнес Інформ. 2016. №2. С. 95-102.
 37. Нападівська Л. В. Управлінський облік: значення та застосування у практичній діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкових відносин. Бухгалтерський облік і аудит. 2019. № 8–9. С. 78–93.
 38. Павлова Г. Є. Трансакційні витрати як інноваційний об'єкт обліку і контролю / І. П. Приходько, Г. Є. Павлова, М. К. Васюта // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: щорічник. Вип. 19: у 2 ч. Ч. 1/ за ред. М. В. Лазаровича. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. С. 121–129.
 39. Подмешальська Ю. В., Феофанов Л. К., Абрамова І. С. Актуальні аспекти розподілу загальновиробничих витрат у системі обліку. Агросвіт, 2018. № 24. С. 54–59.
 40. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник; за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2004. 528 с.
 41. Семенова В. Г. Особливості фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні / В. Г. Семенова // Інноваційна економіка : наук.-вироб. журн. 2017. №1-2 (67). С. 13–18.
 42. Фаріон І. Д., Писаренко Т. М. Управлінський облік : підручник / І. Д. Фаріон, Т. М. Писаренко. К : Центр учбової літератури, 2019. 792 с.

43. Фоміна О. В. Управлінський облік у торгівлі: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 468 с.
44. Хенсен Р., Мерієн М. Моувен, Небіл С. Еліас, Девід У. Сєнков. Управлінський облік: пер. з англ. К. : Міленіум, 2002. 974 с.
45. Чорна М. В., Смірнова П. В., Бугріменко Р. М. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко // Харків, 2017. 166 с.
46. Цимбалюк Л. Г., Скричун Н. П. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 3(15). С. 88-95.
47. Шкода Н. П. Вибір методів управління непрямыми витратами / Н.П. Шкода // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. 2011. № 8 (162). Ч. 1. Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua>.
48. Шуміло О. С., Пакуліна А. А., Далудіна І. В. Теоретичні аспекти управління витратами на підприємстві. Бізнес Інформ. 2020. №5. С. 306–311. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-306-311>.